

Ազգ

15 Հունիս 2018 Որբաբաժնի 23(5519)

Փաշինյան-Պուսին հարաբերություններն՝ առանց մութ անկյունների

Հայաստանի վարչապետ Նիկոլ Փաշինյանը հարցազրույց է արել «Ռուսաստանի այսօր» (Russia today) ամսագրի հայ-ռուսական հարաբերությունների մասին՝ նշելով, որ Ռուսաստանի նախագահի հետ լավ հարաբերությունները հաստատվել են բնական հենց առաջին րոպեներից. «Կարողեմասել, որ մեր հարաբերություններն առանց մութ անկյունների հարաբերություններ են: Դա շատ կարևոր է: Մենք ամեն ինչ ուղիղ ֆնդարկում ենք: Բոլոր հարցերն ուղիղ ենք առաջադրում: Եվ ուղիղ ենք լուսավորում դրանց: Վարդիմիր Պուսինն այդպիսի մարդ է: Որքան հասկանում են, նրա համար դա բնական հարմար ոճ է եւ, անկեղծ ասած, ինձ համար նույնպես այն հարմար է: Կարող են հսկակ ասել, որ մեր հարաբերությունները զարգանում են շատ արագ եւ շատ կառուցողական»,- ասել է Նիկոլ Փաշինյանը:

ՀԱՍԱՐԿԱԿԱՆ-ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՎԵՐԼՈՒԹՅԱԿԱՆ ԸՆԲԱԹԱԹԵՐԹ

Օրերի շեժ Ֆուտբոլ եւ քաղաքականություն

Վոլգոգրադում, որտեղ հունիսի 18-ին Անգլիայի հավաքականը իր առաջին խաղն է անցկացնելու Թունիսի ազգային թիմի հետ, «Քրյասուելա» բարը իր անգլիացի համախորհրդների առաջարկով է նուստեղեցնում «Նովիչոկ» կոկտեյլը: Մրամիս, բայց ցիմիկ առաջարկ, ավելի ձի՞ժ՝ ծաղր վարչապետ Թերեզա Մեյի հասցեին, որը սարտակարգ գլխավորել էր Ռուսաստանին եւ անձամբ Վլադիմիր Պուսինին մեղադրելու արեւմտյան շարժումը, որի հետեւանում էր ավելի քան 150 ռուսաստանցի դիվանագետներ արտաքուլեցիա Մեծ Բրիտանիայից, Մ. Նահանգներից, Լեհաստանից, Չեխիայից եւ արեւմտյան այլ երկրներից: Պայմանականորեն հենց այդպես՝ «Նովիչոկ» էր կոչվում ռուս կրկնակի լրեստ Սերգեյ Սկրիպալին եւ դստերը թունավորած ներկա-ֆայթայիչ նյութը, որը այդ օրերին դարձավ լուսաբանական Ռուսաստան-Արեւմուտք հարաբերությունների անճախադեղ սրման:

Ավելորդ է ասել, որ անգլիական մամուլը եւ վարչապետ Թերեզա Մեյը բնավ երջանիկ չեն ֆուտբոլի Աբխազի գավաթի մրցումը Ռուսաստանում անցկացնելու փաստով, որը երեկ փառավոր հանդիսությունը բացվեց Մոսկվայում: Սակայն հակընդդեմ ֆայթով՝ Բրիտանական կառավարության ուժը լուսաբանում էր թագավորական ընթացիկի եւ դիվանագիտական իր կորուստի վրա. նրանց արգելված է ներկա գտնվել ռուսաստանյան 11 ֆաղափների շրջանակներում անցկացվող մրցումներին, սակայն Մեյը չհամարձակվեց արգելել ազգային հավաքականի մասնակցությունը Աբխազի գավաթի մրցումներին՝ այդ պարագայում նա գործ կունենար ոչ միայն ՖԻՖԱ-ի, այլեւ շատ ավելի անճեղղ եւ հուժկու՝ անգլիացի միլիոնավոր ֆուտբոլասերների հետ, որոնցից հազարավորներ արդեն Ռուսաստանում են, առաջին հերթին Վոլգոգրադում, որտեղ, վստահաբար, նրանցից բաժանում համոզվող վայելելու են «Նովիչոկ» կոկտեյլը: Թերեզա Մեյի համար, ինչպես ընդունված է ասել՝ վիրավորանքի վրա անարգանք գումարելու նման հնչեց Պուսինի իր լուսաբանական խոսքի եւ Ֆրանսիայի նախագահի որոշումը՝ ներկա գտնվելու իրենց ազգային թիմերի վերջնագծային մրցումներին, անձամբ ֆաղափելու իրենց ֆուտբոլասերներին՝ հենց Պուսինի Ռուսաստանում:

Ասացի Պուսինի Ռուսաստան, սակայն վստահ չեն՝ անդուսին Ռուսաստանի նկատմամբ նույնը չէ՞ր լինելու անգլիացիների եւ մնացյալ անգլոսախոս երկրների դիրքը: Ռուսոֆոբիայի մեջ նրանք այնքան են առաջ գնացել, որ ֆուտբոլի Աբխազի գավաթի ընթացիկ խաղերը նմանեցնում են 1936 թ.ի Բեռլինի Օլիմպիական խաղերին, երբ Չիլեի, Եգիպտոսի եւ Ֆրանսիայի ու Ֆրանսիայի շրջանակներում կայացվեց իր ֆաղափական հզորամեջ ցուցադրեց ողջ աբխազիին: Բրիտանական նյունիսկ ամենալուրջ մամուլն է այս օրերին հիշեցնում եւ վերհիշեցնում Վլադիմիր Պուսինի բոլոր մեղքերը՝ նա սովետական ՊԱԿ-ի սղա է (ի դեպ՝ բնավ չեն հիշում արեւմտյան մամուլում հանդիպած լինել ԱՄՆ նախկին նախագահ Ջորջ Բուշի CIA-ի գլխավոր սնորհ լինելու փաստի հիշատակումը), Սալիմից հետո Ռուսաստանում ամենաերկարը լուսաբանվող լուսաբանում է, նրա մասը խառն է ԱՄՆ նախագահական ընտրություններում, գավաթ է Ղրիմը, Դոնբասում հազիվ ֆողարկված ռազմական միջանկյուններ է կատարում, լուսաբանում է Սիբիրիայի նախագահ Բաբար Ասադին, թունավորել է իր երկրի նախկին լրեստին ու նրա աղջկանը, եւն: Իսկ ամենասարսափելին՝ նա 11 մլրդ դոլար է մոխել իր երկրի մարզադաշտերը վերանորոգելու եւ ենթակառուցվածքներ ստեղծելու համար, ու սակավին՝ հասուկ հսկողության ակ է վերցրել շուրջ 450 «ֆուտբոլային» խուլիգանների, որոնցից Գավաթի մրցումների ժամանակ խանգարող որեւէ միջադեպ չդասանի:

Ես չեմ լուսաբանում մի երկիր, որի ղեկավարը ուզենար, որ իր երկրում միջազգային կարեւորագույն որեւէ միջոցառում խանգարվեր խուլիգանների կամ որեւէ այլ լուսաբանում: Ընդհակառակը. Պուսինի Ռուսաստանը ամենայն բնութագրությամբ է նախադասարարվել ֆուտբոլային մեծագույն միջոցառմանը՝ անճեղղ նաեւ ֆաղափական նոստալգիաներով. իր երկրի գրավչությունը ներկայացնելու, խաղադասիրական նկրտումները շեշտելու, հզորությունը ի ցույց դնելու մտադրությամբ: Հասկանալի է այս դասին, երբ լուսաբանվողների ու իրանի աղանդականության մասին ներկա հոլովությունը, երբ սրվել են սարսափությունները եվրոպական ղեկավարներին ու ԱՄՆ-ի միջոց: Եվ վերջապես՝ այն մթնոլորտում, երբ ողջ աբխազի իր բոլոր ցամաքամասերով, բացի Հյուսիսային Ամերիկայից, գտնվում է ֆուտբոլային զնայվածության ալիքի վրա:

Անճեղղ, առաջնական չի լինի անկնկալելը, որ մեր ժամանակների ղեկավարն առաջնորդները լինեն այնքան իմաստուն՝ որքան ինչ հույները, որոնք օլիմպիական խաղերի ողջ ընթացում դադարեցնում էին բոլոր լուսաբանումները: Սակայն ֆաղափակիր կոչված մեր աբխազիում ղեկավար գործիչները ղեկ է մի լուսաբան, ընդամենը միջոց է հուլիսի 15-ը, ակնազարկ լինեն իրենց միլիարդավոր համա-ֆաղափաների խաղադաշտի արդյունքը, ֆուտբոլային սենդի հրաշալի դրսեւորումներն Մրանց մասնակցությունը:

Վերջում՝ այդ հրաշալի դրսեւորումներից մեկի մասին տեղեկություն՝ Բլումբերգից. Աբխազի գավաթի ընթացիկ մրցումներից օրեր առաջ ավելի քան 2,5 միլիոն մարդ տեսնել է գնել ներկա գտնվելու 736 ֆուտբոլասերների միջոց մարզական թե՛ժ լուսաբանում. դրանց կեքը՝ արասահմանից:

ՎԱԿՈՒՄ ԱՎԵՏԻՔՆԵՐՆԵՐ

ՄԱՐԻԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱԼ

Գեղը դեռ չենք անցել

Հայաստանում ստեղծված ներկա իրավիճակը կարելի է բնութագրել այսպես՝ հե՛տ գնալու ցանկություն ոչ ոք չունի, համեմայնդեցու՝ հայերի բացարձակ մեծամասնությունը, առաջ գնալու օր առ օր դառնում է դժվարին ու բարդ: Այն ուժերը, խմբերն ու անհատները, լրագրողներն ու լրատվամիջոցները, որոնք անցյալի ինտերգրայից դուրս գալ չեն կարողանալու եւ զբաղվելու են ինքնախաբեությամբ՝ սառը ջրի ցնցուղով են բախվելու դաժան իրականությանը: Դիմադրել կյանքը փոխելու եւ կանգնեցնել ժամանակը՝ դեռ ոչ մեկին չի հաջողվել: Իսկ նրանք, ովքեր ուզում են մասնակցի լինել Հայաստանի վերափոխմանը, լուսաբանողի լինելու բախվել բոլոր այն դժվարություններին, որոնք օբյեկտիվորեն ծագում են անցումային ժամանակաշրջաններում: Լսած կլինե՞ք լուսաբանողը սարսափելի բան է, սակայն ովքեր մասնակցի են լինում դրան՝ չմասնակցողներին սարսափը, որոնք այդպիսին, չեն զգում, այլ ամեն օր կյանքի ու մահու գործն անելով՝ չեն էլ հասցնում վախենալ:

Ինչու այսպիսի սկիզբ: Որովհետեւ հեղափոխական գեղեցիկ կարգախոսներից եւ խոսքի զգույն հնչեցումից անցնելով ամենօրյա աբխազիանի՝ Հայաստանի նոր դեկլարաներն այժմ բախվում են այնպիսի դժվարություններին, նոր ու բարդ իրողություններին, որ հեղափոխությունն այդ բոլորի դիմաց թվում է մանկական խաղ: Նոր կառավարության ամփոռն նախարարների դեմքում, իրոք, ներկայացող դժվարություններն ու խնդիրները բազմաթիվ են: Խնդիրներից մեկն էլ արտաքին խորհրդարանական ընտրություններին գնալու ժամկետի վերաբերյալ ձի՞ժ որոշում ընդունելն է, որի վրա մի լուսաբանող առ-

նեն: Կառավարության ծրագրի հաստատման ժամանակ Նիկոլ Փաշինյանը, հայտնի է, նշեց որ ընտրությունները ղեկ է կազմակերպվեն մեկ արվա ընթացքում, որոնցից հասցնեն փոխել ընտրական օրենսգրքին ու ժողովրդական խնդիրներ լուծել, ֆաղափական ուժերն էլ այդ ընթացքում ցայնոնց դուրս գան: Սակայն նրա համակիրներից բաժանում համոզված են, որ ժամանակն աբխազիան է հեղափոխության դեմ: Սի շարք նշաններ կան, որ այս տեսակետի իրավաբանության մասին են վկայում: ➔3

Մասսիխի հայաստանցի սուրբը

ԱՆԱՐԻՏ ԶՈՎԱՏԵԾՅԱԼ

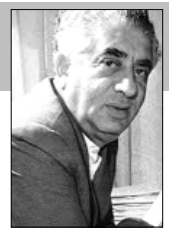
Մասսիխ, Հոլանդիա
Երբ առցանց «Հայերն այսօր»-ում կարդացի, թե «2018- ի մայիսի 24- ից հունիսի 3- ը Մասսիխում մեծ շուրջ միջոցով ձեռք է բերվում «Սուրբ սառնար բանալու փոխադրման երթի» 55- րդ արարողությունը, որին ըստ նախնական տեղեկությունների միջոցով մասնակցելիք ավելի քան հարյուր հազար ուխտավորներ», մտքով էլ չանցավ, թե դրա՝ առավել տղամարդիկ մասի ակնառու կլինեն: Ես ուխտավոր չեղա, տեղյակ էլ չէի՝ ուր են գնում: Անկեղծ ասած՝ հիմա էլ չեմ հասկանում, թե այսօր գումար, Եվրոպայի մի մեծ հասկածի, մի ֆաղափ կյանքում այսպիսի դրոշմ ու կնիք դարձած հայրենակցիս՝ Սերովբե- Սերվաս-Սերվասիուսի հավիտենական ներկայության մասին ինչպե՞ս միջոց է հիմա չեմ իմացել: Ինչո՞ւ մամուլն ու հեռուստատեսությունը այնպես չեն լուսաբանում հայկական այս հե՛տի մասին, որ մեր ճանաչ-

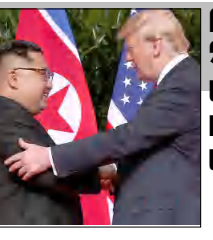
չած հոլանդական Մասսիխը հայերիս համար էլ հիշողություն է դարձել իր համալսարանով եւ, որն առավել հայտնի է, Մասսիխյան լուսաբանագրով, որ 1992- ի փետրվարի 7-ին դարձավ ԵՄ հիմնադրված սկիզբ դնելով եվրոպական ինտեգրման: Այնքան Նիդեռլանդների Լիմբուրգի նահանգի մայրաքաղաքը, որի Հին ֆաղափ անվանյալ թաղամասում հաստատվում է լուսաբանական այն տեղեկությունը, թե Եվրոպայի հին ֆաղափներից է, ➔2

Արդեթանի նոր ռազմավարության անունն է TANAP ➔4

Արամ Խաչատրյանի օրինակած օրինների գործունեությունը ➔Ա

Թրամփ-Կիմ Գեն Ըն պատմական հանդիպումն ավարտվեց... ➔11

ՅԱԿՈՒ ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

Ահազանգ

Լիբանանահայ կրթական վիճակն այսօր բավական մտահոգիչ դասեր են կր ներկայացնում: Անցեալ տարի հայ եկեղեցւոյ լիբանանահայոց թեմին ենթակայ ազգային վարժարանները փակուեցան ու մէկ վարժարանի վերածուեցան: Այս տարի ԳԲԸՄԻութեան վարժարաններն ալ կը ծրագրեն միացնել իրենց երեք վարժարանները եւ մէկ վարժարանի մէջ ամփոփուիլ: Ըստ մեր տեղեկութիւններուն, երեք վարժարաններու աշակերտութեանը ընդհանուր թիւը 350-ի շուրջ է, եւ հաւանական է, որ այս վերամուտին այդ թիւն ալ նուազի:

Այսօր, լիբանանահայ վարժարաններու աշակերտութեան թիւը 4000-ի շուրջ է, երբ տասնամյակ առաջ այդ թիւը կրկնապատու էր, ըստ այսօրի մտահոգիչ, խնայող եւ կրթական գործիչ ժիւրայր Դանիէլեանի ասեցին կատարած եւ հրատարակած ուսումնասիրութեան: Տասը տարուան ընթացքին 8000 աշակերտութեան թիւը ինչպէ՞ս եւ ինչո՞ւ կէսի իջած է, երբ նոյն այդ տասը տարիներուն լիբանանահայութեան թիւը կէսի չէ իջած:

Հայ դպրոցը հայապահպանութեան միջնաբերդն է Սփիւռքի մէջ, եւ անցնող մէկ դարու ընթացքին, եղեռնէն ու բռնազաղթէն հազիւ ձիողորած, նուիրեալ ազգայիններ եւ կազմակերպութիւններ, ինչ-ինչ գրկանմուտներու գնով հոս ու հոն դպրոցներ կառուցեցին. ո՛ր հայկական համայնք մը գոյացեր էր, հոն եկեղեցի ու դպրոց կառուցեցին եւ սերունդներ հասցուցին, հոգ չէ թէ նախորդիկ ու լաթէր դպրոցներու, սակայն Սփիւռքի առաջին իրենց ձեռքին մէջ առնող յանձնառու ղեկավարներ եղան անոնք:

Հարիւր տարի ետք, այսօր, եթէ ոչ հոգեվարքի մէջ, գոնէ ընդունելու է, որ հիւանդագին կացութեան մը մասնուած են մեր աշխարհասարած վարժարանները, որոնք տարի տարի, մին միւսին ետեւէն փակուելով, 140-է աւելի մասին կը խօսուի:

Ինչ որակներ ալ ներկայացնէ այսօրուան գաղթաբախարհի քաղաքները, Լիբանանն ու Սուրիան կը մնան կրթական ամենակարեւոր աւանդապահները, որոնք հասցուցած են ու սակայն կ'ապրեն կ'ապրուի որ հասցնեն Սփիւռքի հասարակական, մշակութային եւ այլ առաջնություններու դասընթացները գոհացնող գիտակցի ու նուիրեալ ղեկավարներ ու գործիչներ:

Թեւեւ ճիշդ է որ դաստիարակները կացնահարեցին հայ կեանքը թէ՛ Լիբանանի եւ թէ՛ Սուրիայի մէջ, սակայն լիբանանեան դաստիարակները աւարտեցին անկէ քան ինչ որ հար է, հայ աշակերտութեան թիւի նուազումին յանցանքը այլեւս դաստիարակներու վրայ մտնելու չէ, սեղանակալ կրօնական, կուսակցական եւ միութենական հաստատութիւններ հարցը իրենք իրենց վրայ առնելու են ու դաստիարակները լոյսին բերելով, դարձան մասին մտածելու են:

Կը լսենք, որ միութեան մը մեծ թիւով աշակերտներ մեծածախ է ընդունուիլ, միութեան դաստիարակները: Այդ աշակերտներուն ծնողները ի վիճակի չեն եղած հայկական դպրոցի մը կողմէ՞ դաստիարակած արձանագրութեան ու կրթաբոլորի բաւական մեծ գումարները հայթայթել: Այստեղ անհրաժեշտ է փակագիծ մը բանալ եւ ըսել, որ Սուրիայի ուսումնական դաստիարակները ընթացքին, ի դրացի Սուրիայի հայկական վարժարաններուն ու գանձնի հովանաւորողներուն, ՈՉ ՄԷԿ աշակերտ դպրոցէ գրկուած է միութեան դաստիարակները:

Լիբանանահայ համայնքին ուսանելու տարի ունեցողներուն թիւը, շատ մակերեսային հաշուարկումով, գոնէ 15.000 մը ըլլալու է, ուրեմն ո՛ր կերթան միւս աշակերտները. կամ օտար վարժարաններ, ըստ միութեան կարողութեան, կամ ալ ղեկավար անվճար դպրոցներ: Իսկ, այս մտահոգիչ եւ վստահաւոր կացութիւնը դարձանելու մասին ի՞նչ կը մտածեն լիբանանահայութեան աշխարհիկ թէ՛ կրօնական կառոյցները:

Հարիւրերորդ անգամ ըլլալով չհարցնենք, թէ ինչո՞ւ ունեւորներէն շատեր, իրենց գաւազներուն համար օտար դպրոցները կը նախընտրեն, իսկ չունեւորներուն համար անվճար ուսում հայթայթելու անկարելի է, ո՛ր են բարեսիրական միութիւնները, ո՛ր են լիբանանի հարուստ բարերարները:

Այս ընթացքով տասը տարի ետք Լիբանանի հայկական վարժարաններուն մէջ ոչ աշակերտ կը մնայ, ոչ ալ դպրոց այդ երկրի տարածքին: ԱՅՁԸՆԸ...

2012թ. ամերիկացի Գայլ Սկալնի միջնակարգ դպրոցի կողմէն ու կյանքի կոչելով մի ծրագիր, որի բուն նպատակը բարեգործութիւնն էր, ավելի կոնկրետ՝ 1988-ի երկրաշարժից տուժածներն ու Հայաստանի Հանրապետության զինված ուժերը:

Հայկը անվստահութեամբ սեյսմիկայի ինժեներ է, աստիճանաբան, բանաստեղծ ու թարգմանիչ: Առաջնորդվելով լավ է ֆիզ, բայց՝ առկա, քան՝ հավանական, բայց՝ ոչ առկա կարգախոսով, նա այս տարիների ընթացքում կարողացել է հրատարակել 12 անուն գիրք, որոնց որոշ հասույթը ծառայել է բարեգործությանը՝ վերը նշված թիրախների վրա: Գրքերը լոյս են տեսել «Մասեան դրես» մասեանաւարով: Ինձ հետ գրուցում Հայկը նոյն, որ դժվար է եղել նախ՝ տղայրելը, հետո՝ իրացնելն ու հարակից խնդիրները, բայց հոգաւորութեամբ նոյն, որ իր գաղափարակից համախոհները նրան շատ են օգնել այդ հարցերում: Նա բոլորից առանձնացրեց մասեանաւարի՝ Հայաստանում ոչ դաստիարակական ներկայացուցիչ Արծալի Բախչիյանին, գրքերի ձեւավորող Նվարդ Երկանյանին, գրքերի դասակարգարող Հայկ Համբարձումին: Թվում է՝ վեց տարի անընդմիջ

Տայրենիքին միջոց հնարավոր է օգնել՝ նույնիսկ ԱՄՆ-ից

Տասներկու գիրքն այնքան էլ շատ չէ, բայց միայն թարգմանված գրքերի ցանկն արդեն ցույց է տալիս կարծիքն ու խոստում այն մասին, որ աշխատանք է տարվել, այն էլ՝ բավականին մեծ, եւ՝ հենց այնպէս ոչինչ չի արվել:

Լեոնիդ Անդրեւս - «Հուրա Խակարիկացի» (Վիդալ), ռուս. թարգմ. Ներսես Աթաբեկյանը, 2017:

Սոմերսեթ Մոեմ, «Վերելու՞մ առանձնասանը» (Վիդալ), անգլերենից թարգմանեց Անահիտ Բաբայան-Չելթոնցյանը, 2017:

Շառլ Բոլլեր, «Չարի ծաղիկներ» (բանաստեղծություններ), ֆրանս. թարգմ. Հենրիկ Բախչիյանը, 2018:

Պասմվածները նկարիչների մասին (Բասսիան-Լորդաժ Եւ Մարի Բակիրցել), Հերման Հեսսե, Զինգերզորի վերջին ամառը, Ալբեր Բանյու, ժողովրդական Արվեստագետն աշխատելիս: Ֆրանս. եւ գերման. թարգմ. Ալեքսանդրյանը, 2018:

Նիկոլ Բերբերովա - «Նվազակցուհին» (Վիդալ), ռուս. թարգմ. Հեղինե

Սուրադյանը, 2015:

Ահա, միայն այսօրվա բավարար է՝ հասկանալու համար, որ գրքերը հենց այնպէս չեն ընտրված, նույնիսկ թարգմանիչների անունները հուշում են, որ ոչինչ հենց այնպէս չի արված:

Հայկը բարոյական է իր ակտիվ գործունեությունն այս առաջնությունում եւ ակնկալում հայրենակիցների աջակցությունը, այն է՝ գրքերի ստառումն ու դրոշմագանդումը: Արծի Բախչիյանն իր հերթին ասաց, որ Հայկն ակցիա է կազմակերպում՝ Գյումրու մի շատ կարիքավոր ընտանիք օգնելու համար. ակտիվ համագործակցության մեջ է «Օգնիր զինվորին» հիմնադրամի հետ:

«Մասեան դրես» մասեանաւարով հրատարակված գրքերը վաճառվում են Երեւանի՝ Բուկինիս, Նոյյան տաղան, Չանգակ, Հայ գիրք եւ այլ գրախանութներում, ցուցադրվում են նաեւ «Սարգիս Սուրադյան» դասկերտարահուն (Խսահայկյան 38):

«Մասեան դրեսի» կայքէջը՝ www.matiapress.com

Մասրիխի հայասանցի սուրբը

⇒ 1 Հունիսի 2-ին Զլուխից Մասրիխս ավազուսով մոտ մեկ ժամ տեղը ճանապարհին թվում էր մոռալ ամոթի կարը ուր որ է կ'անդալի, ու անձեղ չի խնայի նույնիսկ նրանց, որ մայիսյան արեւառաս օրերին էլ անձեղանոցը չեն մոռանում, բայց ոչ ճանապարհին, ոչ էլ առավել եւս Մասրիխսում որոշ օրն անձեղ չեկալ: Երկինքը լոյսի չափաբաժինն այնպէս էր բաշխել, որ նշած ֆաղափի փողոցներում սուրբ Սերվասիուսի դասկերով դրոշակների առատությունն աննկատ չէր: Մոխրագույն ու սոխակ շերտերի, դրանց բակ-դարձերում նարդի բաց թանաքագույնի առատությամբ գծագրվող Մասրիխսը մեկ շաբաթ տարւանակ՝ մայիսի 27-ից հունիսի 3-ը տնում է սուրբ Սերվասիուսի հիշատակությունը՝ տարբեր երկրներից ուսից եկած հավասարաչափ փրկանքներից հյուրընկալելով: Չորրորդ դարում՝ 354-ին, փրկանքության լոյսը Հոլանդիա, որոշ տղագիր աղբյուրների ղեկավար՝ 384-ին նաեւ Բելգիա հասցրած հայ հոգեւորական Սրբասիոս-Սերուբէի կամ, ինչպէս հոլանդացիներն են նրան անվանում, սինս Սերվասի հիշատակության օրը մայիսին է, նշվում է ամեն տարի, իսկ 7 տարի մեկ՝ այն վերածվում է մեծ տոնի, ուխտագնացության: Ըստ գրավոր աղբյուրների, 1496 թվականին, օրինակ, հայտնի է, թէ 100 000 ուխտավոր է մասնակցել իր կենդանությունից ի վեր սիրելի դարձած 384 թվականի մայիսի 13-ին մահկանացուն կնքած սուրբի հիշատակության տոնին:

Մասրիխի գրոսաւորային ուղեցույցներում երկու տեսարժան վայր հենց այս սրբի անունով են կոչվում՝ սաճարը եւ կամուրջը: Թեմիէ Մասա գետի երկու ափերն իրար կաղող, հռոմեացիների կառուցած, Մասրիխի ամենագեղեցիկ ֆարե կամուրջը 13-րդ դարի թվագրումն ունի, սակայն սինս Սերվասուրով՝ սուրբ Սերվասիուսի կամուրջ անվանումը ստացել է 1930-ին: Զաղափի խորհրդանիշ այցեբարձն է, գրոսաւորային ուղեցույցներում այն համեմատվում է Փարիզում էլէյայան աշտարակի հետ: Զաղափի բնակիչները համոզված են, որ այն Հոլանդիայի ամենահին կամուրջն է:

Սերվասիուսի գերեզմանի վրա Մասրիխում կառուցվել է Նիդերլանդների թագավորության ամենահին եկեղեցին: Ավանդության համաձայն՝ Սերվասիուսն Մասրիխի առաջին երկրորդն է եղել, դեռ նրա կենդանության օ-

գուցած կանգնելաձեւը, որ թվում է՝ արմուկն 90 ասիճան ծալված ծնվել են: Պատարագը դեռ չի սկսվել:

Ասիճանները դեռ չեն սկսվել: Երկաթյա փակվող դռան փեղկը բաց է, մի կին հսկում է մուտքը: Աչքն արեւն զննում է գրավում՝ երկու ոտնաչափ տարածք խոր փոս է ընկել, մաշկը է նվազալորների ծնարկումից: Երբ հսկիչը հաստատեց միտք, համարակալություն ունեցա մի եզրահանգում էլ անել՝ դասին փակցված միակ իրը՝ երկնագույն-սոխակ մախաւարը գալազանը, որ իրականում ցուղ է ու Սերվասիուսի ֆայր չափելուց ավելին նրա ձեռքի, մասների հողումն է ստանձել վրան, սուրբից սովորական մահկանացուներիս տեսանելի միակ «առարկան», մասունքն է: Մյուս մասունքները, որ անթելված են դրվագված ոսկե դասարանի մեջ, եւ հիշատակության օրերին, ինչպէս հունիսի 2-ին տեսանք, առանձնակի արարողակարգ սահմանելով հայտնվում են սաճարի կենտրոնում, փակ են դասկում: Սովորական մեր տեսողությամբ անմեկնելի է ծանր ու հաստատուն գերեզմանաւարի սակ մնողը հոգեւորականի արջուրը տեսանելը: Հոգու աչքերով դիտելու կարող մարդկանց շարանն անմիջապէս տարբերակվում է՝ հեռու են մոլեռանդությունից՝ նրանց ծնարկելու, հովելու, գոհունակ ժողովուրդ բնական ընթացքը մոգական տղայություն է թողնում: Նրանք 21-րդ դարում էլ դեռ հավատում են, որ Հայաստանից այս եզերք եկած սուրբն իրականում լսում է իրենց աղոթքի լուռ ձայնը, իրենց շնորհը, նրա գործերը բժշկելու հրաւիրում տալու են:

ԱՐՄԵՆ ՄԱՆԿԵԼՅԱԼ

դ.գ.թ., միջազգային անվտանգության և էներգետիկ աշխարհաբաղադրականության մասնագետ

Ինչպես արդեն հայտնի է, հունիսի 12-ին Թուրքիայում կայացավ արդրեջանական TANAP (Տրանսպարանական) գազամուղի շահագործման Պաշտպանական արարողությունը, որին մասնակցում էին Արդրեջանի, Թուրքիայի, Ուկրաինայի, Սերբիայի և «Հյուսիսային Կորուսի» չճանաչված թուրքական հանրապետության նախագահները: Նշենք, որ սա այս գազամուղի 2-րդ Պաշտպանական բացման արարողությունն է, առաջինը կայացել էր մայիսի 29-ին Բաքուում:

Դեռ քանի՞ բացման արարողություններ կկայանան՝ դարձ չէ, սակայն սարածաբանի մի շարք մեթոդներ կարելու է ասել այս նախագիծը իրենց էներգետիկ անվտանգության շեղանակով: Այստեղ թերևս զարմանալի է, որ Հունաստանի ներկայացուցիչները չեն մասնակցում այդ արարողությանը: Մինչդեռ հայ-

րեն են SOCAR ընկերությունը՝ 58%, թուրքական BOTAS-ը՝ 30% և ադաբիթական British Petroleum-ը՝ 12%: Նախորդ բոլոր խողովակաշարերը՝ Բաքու-Ջեյհան նավթամուղը և Բաքու-Էրզրում գազամուղը, կառուցվել են միջազգային կոնսորցիումների կողմից և հանդիսացել են փաստորեն ներդրումային ծրագրեր Արդրեջանի և սարածաբանի մյուս մեթոդներին համար: Սակայն, ի սարբերություն վերջիններիս, TANAP-ը իրականացվում է Արդրեջանի սեփական միջոցներով՝ հիմնականում Արդրեջանի նավթային հիմնադրամի և մեթոդային կողմից վերցրած վարկերի միջոցով:

Նմանափոխ ծրագրերը բավականին ռիսկային են, քանի որ դրանք բախվում են մի շարք խնդիրների, որոնցից ենթևս արժե նշել հետևյալները՝ նախ գազը, ի սարբերություն նավթի, բորային աղբյուր է և աչքի է ընկնում ծախսասարկայանք ու ցածր եկամտաբերությամբ: Այսինքն, որդեսգի այս ծրագիրը՝ TANAP+TAP-ը աշխարհի և սկսի եկամուտ բերել, դեֆ է նախ և առաջ հե՛տ բերի այն ներդրումները (խոսքը

դակտեֆ) այն դրոյթը, որը բացառում է, որ միեւնոյն ընկերությունը արդյունահանի, արտահանի և վաճառի գազը Եվրոպայի սարածոն: Իսկ TANAP+TAP նախագիծը իրականացվում է Եվրոպական օրենքների կողմից խախտումներով:

Իզուր չէ, որ Բրյուսելի Պաշտպանական ներկայացուցիչները չեն մասնակցում այս գազամուղի բացման արարողություններին, այն համարելով Բաքուի PR, որին հասկանալի կերպով չեն ցանկանում մաս կազմել: Սակայն այդ ժողովներին մաս են կազմում այն մեթոդները, որոնք հույս ունեն, որ դրա միջոցով կկարողանան նվազեցնել իրենց կախվածությունը ռուսական գազից: Իզուր չէ, որ ըստ ռուս լրագրողների, գազամուղը ընդգծված հակառուսական լարեր է ենթադրում և նրա արժեքը է հետադարձում նվազեցնել Ռուսաստանի գազային ազդեցությունը Եվրոպայում:

Պաշտպանական Բաքուի համար TANAP-ը ռազմավարական նշանակություն ունի, քանի որ այդպիսով մասնա է կազմում ԵՄ-ին գազ մատակարարող մեթոդներին «դասվա-

Տեղի է ունեցել 3-րդ հայկական ծագումնաբանական համագումարը

Արդեն երեք արի է, ինչ Մ. Նահանգներում կազմակերպվում են հայկական ծագումնաբանական համագումարներ, որոնք մեթոդաբանական ուղղություններ են տալիս ներկաներին խորանուխ լինելու իրենց արմատներին և ներկայացնում մինչ այժմ ձեռք բերված ուսումնասիրությունների արդյունքները:

Առաջին հայկական ծագումնաբանական համագումարը տեղի է ունեցել 2016-ին Ուոթերթաունի (Մասաչուսեթս) Հայկական մշակութային և կրթական կենտրոնում (ACEC), երկրորդը՝ 2017-ի մարտին Միչիգանի Դիթրոյթում համալսարանում:

Այս արի հունիսի 9-ին հանդիպման վայրը եղել է Մաուսի (Նյու Ջերսի) Ռամաթո ֆոլեթը, որի «Ողջակիզման և ցեղասպանության հանդերձան կենտրոնը» հովանավորել է միջոցառումը: Մյուս հովանավորների թվում հանդես են եկել Հայկական ուսումնասիրությունների և հետազոտությունների ՆԱԱՄԲ ազգային ասոցիացիան, «Հուսամասյան.org» կայքը, Հայկական լուսանկարչական SAVE արխիվային ծրագիրը, Նյու Ջերսիի «Համազգային» հայկական մշակութային և կրթական ընկերությունը: Աշխատանքային առանձին խմբերում ֆնմարկվել են ԴՆԹ-ի օգտագործման, արագադրի, ներգաղթի և այլ հարցեր: Ս.Ծ.

Հայ Սփյուռքի ուսումնասիրություն

Սփյուռքահայ համայնքներում բազմաթիվ փոփոխություններ են տեղաշարժեր են տեղի ունեցել անցած մի քանի տասնամյակների ընթացքում, բայց մեծ դեռևս չունեն համադարձակ ուսումնասիրություն այդ մասին: Բացը լրացնելու նպատակով 2017-ի սեպտեմբերից ստեղծվել է «Հայ Սփյուռքի ուսումնասիրության» (Armenian Diaspora Survey, ADS) մի կենտրոն, որն իր նախնական հետազոտություններն է սկսել 2018-ի մայիսի 17-ին Բոստոնի «Հայկական մշակութային հիմնադրությունում» ներկայացնելով իր ծրագրերն ու աշխատանքային ֆարսերը: Խմբի ղեկավարն է դոկտ. Սյուզան Փաթին, որի բոստոնյան խմբակցության մեջ ներգրավված են դոկտ. Պամելա Յանը, դոկտ. Վահե Սահակյանը և դոկտ. Լիզա Գյուլեսերյանը: Նրանք կամավորների խմբի հետ հարցազրույցներ են անցկացնելու, հարցաթերթիկներ դասատելու, դիտարկումներ և գրառումներ կատարելու հայ ինֆորմացիայի, հայադաստիպության ներկա մարտիկների և այլ մտահոգությունների վերաբերյալ: Սկզբնական ուսումնասիրությունները անց են կացվելու փուլ առ փուլ սկսելով Բոստոնի, Փասադենայի, Մարսելի և Կահիրեի հայկական համայնքներից: Ծրագրի հովանավորությունը իր վրա է վերցրել Գալուս Գյուլեսերյանը հիմնադրամը, իսկ կառավարումը՝ Լոնդոնում գործող Հայկական ինստիտուտը: Դոկտ. Փաթիի անմիջական օգնականն է Լեոն Ասլանովը, ով արդեն սկսել է դասատել արթեր համայնքներում արդող հայերի հասարակագիտական աշխատանքների ընդարձակ մասնագիտությունը:

Ըստ «Միրո-Սփեթթերթ» շաբաթաթերթի, յուրաքանչյուր համայնքում աշխատանքները տեղի են չորս շաբաթ, որի ավարտին խումբը ներկայացնելու է իր աշխատանքների արդյունքները, ակնկալելով թելարդաններ հասարակության կողմից: *Lruggoghչ մանրամասնությունների համար այցելել Լեոն Ասլանովին «armeniandiasporasurvey@gmail.com»:* Ս.Ծ.

Արդրեջանի նոր ռազմավարության անունն է TANAP

Մի է, որ գազամուղը Թուրքիա-Հունաստան սահմանից արդեն TAP (Տրանսպարանական) անվանը արուսակվելու է Հունաստանով և Արդիաշիկ ծովով դեղի Իսաիա:

Գազամուղի ընդհանուր հզորությունը կազմելու է 16 մլրդ. խ/մ սարեկան, որից 6 մլրդ. խ/մ-ը սղառվելու է Թուրքիայում, որի գազի Պահանջարկը անընդհատ աճում է, իսկ մնացածը՝ 10 մլրդ. խ/մ, TAP գազամուղով տեղափոխվելու է Իսաիա: Հազվի առնելով, որ Եվրոմիության գազի Պահանջարկը կազմում է մոտ 400 մլրդ. խ/մ, այս նախագիծը (10 մլրդ. խ/մ սարեկան) ճնշական առումով չի կարող կարելու նշանակություն ունենալ ոչ միայն Եվրոպայի, այլև Թուրքիայի համար, որի սարեկան Պահանջարկը կազմում է 53 մլրդ. խ/մ:

Ներկայումս կառուցվում է Ռուսաստան-Թուրքիա՝ «Թուրքական հոսք» գազամուղը, որը բաղկացած է լինելու երկու ճյուղից, ամեն մեկը 15 մլրդ. խ/մ հզորությամբ: Այդ գազամուղի մի ճյուղը սղառվելու է Թուրքիայի Պահանջարկը, իսկ երկրորդը հոսելու է դեղի արեմուսֆ Եվրոպա: Սա Ուկրաինան շրջանցելու Ռուսաստանի ռազմավարական ծրագրերից մեկն է, որը Պաշտպանական Մոսկվան իրականացնում է Թուրքիայի միջոցով:

Ինչն է: Այսպիսով սարածաբանում ձեւակերպվում է գազամուղային մի նոր դիմակայություն, որը առանձին ու մանրակրկիտ հետազոտության և վերլուծության կարիք ունի, քանի որ այն ազդում է անվտանգային միջավայրի վրա՝ դրան նոր էներգետիկ երանգ հաղորդելով: Այս ծրագիրը ռազմավարական նշանակություն ունի Պաշտպանական Բաքուի համար, քանի որ վերջինս իր ֆինանսական ողջ հզորությունը ներդրել է մի ծագրի իրականացման համար, որը ճնշական առումով լար կասկածելի է, բայց ֆաղափական առումով Արդրեջանին հույս է ներշնչում, որ կկարողանա օգտագործել իր գազամուղային առավելությունը սարածաբանում դիրքերի ամրադրման համար:

TANAP գազամուղը սարածաբանում կառուցված բոլոր գազամուղներից սարբերվում է առաջին հերթին նրանով, որ այն մարտ արդրեջանական է՝ հիմնական փայտա-

մոտ 42 մլրդ. դոլարի մասին է), որը ծախսվել է և հետո միայն սկսի աշխատել հոգուս ներդրողների:

Այն, որ ծրագրի եկամտաբերությունը ու ռուսական գազի հետ նրա մրցակցելու կարողությունը լար ցածր է, դարձ դարձավ այն փաստից հետո, երբ ծրագրից մեկը մյուսի հետեից դուրս եկան միջազգային այնպիսի խոսքը ընկերություններ, ինչպիսիք են ֆրանսիական TOTAL-ը և նորվեգական StatOil-ը: Վերջիններս կասկածի սակ են դնում դրա եկամտաբերությունը, իսկ ինչպես հայտնի է այդ ընկերությունները, ի սարբերություն British Petroleum (BP)-ի, չեն մասնակցում ֆաղափական ծրագրերի:

BP-ն համաձայնեց մնալ ծրագրում միայն այն բանից հետո, երբ սղառել Արդրեջանին իր հետ կնքել Պայմանագիր, որով Բաքու-Էրզրում գազամուղով գազի ավելացման Պայմանագրում՝ ներկա 8 մլրդ. խ/մ-ից մինչև 16 մլրդ. խ/մ, այդ սարբերությունը կարունակի օգտագործել են ևս 10 արի ներդրումները հետ բերելու համար: Արդրեջանը սղառված էր, փաստորեն կամավոր կերպով, հրաժարվել 8 մլրդ. խ/մ գազի եկամուտից, քանի որ BP-հետաջողով վերջնականադետ կտաղալեր ծրագիրը ու այն նաեւ կխախտեր դեղի ԵՄ գազի առաճման մասն «Էներգետիկ 3-րդ Պակտ» կոչվող օրենսդրությունը:

Սակայն TANAP-ի խնդիրները ԵՄ էներգետիկ օրենսդրության հետ կաղված՝ այդպիսով չեն ավարտվում: Արդրեջանի Պաշտպանական ընկերությունը՝ SOCAR-ը, լինելով այս գազամուղի հիմնական փայտաերը, խախտում է «Էներգետիկ 3-րդ

վոր» ակումբին և հույս ունի, որ այդ փաստը կարող է օգտագործել Հայաստանի հետ ընթացող սարածաբանային մրցակցությունում՝ ծրագրի շուրջ համախմբելով մի շարք մեթոդներին: Չմայած ծրագրի ճնշական օգուսները լար կասկածելի են, սակայն Արդրեջանը չդարձրեց այն ֆինանսավորել նույնիսկ այն ժամանակ, երբ զսնվում էր ճնշական լրջագույն ճգնաժամի մեջ:

Այս ծրագիրը լար թանկ է արժեցել Պաշտպանական Բաքուի ու, ինչպես նշենք, մեծ ռիսկեր է դարունակում, և եթե այն չաշխատի ամբողջ հզորությամբ և չսկսի օգուս բերել զոնե մի սաս արի հետո, աղա Արդրեջանի ներկա ղեկավարությունը կհայտնվի ճնշական ու ֆաղափական կոլապոսի առեղ: Իսկ մնան սցենարը լար հնարավոր է, Պայմանավորված նախ այն հանգամանքով, որ Արդրեջանը, զոնե այս Պահին, չունի համադասատիան հզորություններ այդ գազամուղը ամբողջությամբ լցնելու համար, աղա նաեւ այն հանգամանքով: Բացի այդ այն անցնում է Արցախից ոչ լար հեռու և հակամարտության կրկնման դեղումն օրինական կրիախ կղանում ԴԲ ցորերի համար: Արդրեջանի համար վաշագույն սցենար կլինի, եթե ինչ-որ մեկը Եվրոպական դասարանի միջոցով Պահանջի դաղարեցնել այդ նախագծով գազի մատակարարումը, քանի որ այն խախտում է ԵՄ էներգետիկ օրենսդրությունը, և աղա այն սնուցում է Արդրեջանի բռնասիրությամբ, որ հարյուրավոր մարկվան է հետադարձում ու ձերբակալում՝ նրանք ֆաղափական ու կրունական հայացների համար:

ՍՈՒՐԵՆ Թ. ՍԱՐԳՍՅԱՆ

Մեր նախորդ հրատարակման մեջ (սեն «Ազգ», թիվ 20(5516), 25.05.2018) համառոտ ներկայացրել էինք Հայաստանի Առաջին Հանրապետությունում սեղի ունեցող ներադարձական այն գործընթացները, որոնք հանգեցրին կոալիցիոն կառավարության ստեղծմանը: Հիմնականում 1918 թ. նոյեմբերի 4-ի նիստին Գ. Զուրյանի ու Յ. Ազատյանի կողմից կառավարության կողմից թույլ սրված սխալները մասնաճեղքելու և կրճատման փորձերից հետո, դաժանակցական և ժողովրդական դատաբանական փոփոխությունների փնտրումը ընդունվեց Հայաստանի Առաջին Հանրապետության առաջին վարչապետ Յուզիանի և Զաքարյանի կառավարության հրատարակմանը: Միևնույն ժամանակ Հայաստանի Առաջին Հանրապետության կառավարությանը (Սեն «ժողովրդի ձայն», թիվ 6, դեկտեմբերի 1918):

Նոր, կոալիցիոն կառավարություն կազմելու օրը 1918-ի և 1919-ի միջև բանակցությունները սեղանին մի փայլուն օր: Դրանց ընթացքում մի փայլուն անգամ առկա էր այդ գործընթացի խզվելու վտանգը: Բայց ի վերջո փոխադարձ զիջումներով հնարավոր եղավ համագործակցության: Կազմվեց ինն նախարարություններից բաղկացած կառավարություն, որոնցից չորսի (վարչապետի, արտաքին, ներքին գործերի և խնամասիրության) ղեկավարումը սրվեց 1918-ին, չորսը (ֆինանսների, արդարադատության, լուսավորության և դարձնակրթության) 1919-ին և մեկը՝ զինվորականը, մեկ էլ ղեկավարեց չեզոք անձնավորություն: Միաժամանակ որոշվեց նաև, որ արտաքին գործերի նախարարի տեղակալ-օգնականը մեկ է լինի ժողովրդական կուսակցությունից և արտաքին գործերի նախարարական խորհուրդը:

Մեր նախորդ հրատարակման մեջ արդեն ներկայացրել ենք Հ. Զաքարյանի կազմած Հայաստանի Հանրապետության երկրորդ կոալիցիոն կառավարության կազմի երեք Արսախան գործերի՝ Սիրական Տիգրանյան (ՀՀԴ), Ներքին գործերի՝ Արամ Մանուկյան (ՀՀԴ) և Խնամասիրության՝ Խաչատուր Կարճիկյան (ՀՀԴ) նախարարներին: Այժմ, դարձյալ համառոտ, ներկայացնենք մյուսներին:

Ֆինանսների նախարար Արսախան Ենֆիաջյանը (ՀՀԿ) սերուն էր արևելահայ կյանքի կենտրոն Թիֆլիսի ֆառաբուր ընտանիքից: Ենֆիաջյանը (Չթենց Գ., Մեր աշխարհայցում, սեն «ժողովուրդ», թիվ 8, 8 սեպտեմբերի 1918) ճանապարհորդության փոխնախագահ: Բացի սրանցից, նա Թիֆլիսի արհմիակցության կոմիտեի ղեկավարն էր, ինչպես նաև Ենֆիաջյանի արհմիակցության կոմիտեի նախագահը: Ենֆիաջյանը (Ազգանունը ծագել է Ենֆիաձի՝ «թախս դատարան» և վաճառող» թուրքերեն բառարանից, սեն Ավետիսյան Ս., Հայոց ազգանունների բառարան, հեղինակային հրատարակություն, Ե., 2010, էջ 121) դեռևս 18-19-րդ դարերից ֆառաբուր և Խնամասիրության ու ազգամուտք ակտիվ գործունեություն էին ծավալել Անդրկովկասում: Մասնավորապես, հանդիսանալով «Ենֆիաջյան» ֆաբրիկայի հիմնադիրները, որի արտադրանքն արտահանվում էր Եվրոպա և Միացյալ Նահանգներ: Համբարձում Ենֆիաջյանը եղել է Թիֆլիսի Վաճառական բանկի հիմնադիրներից մեկը, դրամայի դատաբան, ֆառաբուրի Հասարակական կառավարչության և Փոխադարձ վարկի ընկերության անդամ, ինչպես նաև՝ Թիֆլիսյան Վերսահան գլխավոր հովանավորներից մեկը:

1860-1863 թթ. Ենֆիաջյանների հովանավորությամբ և սնորհությամբ լույս է տեսել «Կոնուկ Հայոց աշխարհի» «բարոյական, բանասիրական, նկարագրական և վիճակագրական» «Նախնի և արդի Հայաստանայց» նվիրված ամսագիրը: Եվ, առհասարակ, Ենֆիաջյանների ողջ գերդասանը գիտության և կրթության ոլորտում մեծ նվաճումներ գրանցած մասնագետներ է սվել:

Համբարձում Ենֆիաջյանը 1855 թ. Թիֆլիսում զանակի երկու կրթակ ուներ, որոնք ֆառաբուր ծխախոտի առաջին ֆառաբուրի վաճառատներն էին: Նա նաև առաջինն էր, որ զբաղվեց ծխախոտի արդյունաբերական արտադրությամբ: 1895 թ. Հ. Ենֆիաջյանը հիմնում է «Միր» ֆաբրիկան, որը 1901-ին վաճառում է ազգակիցներին, իսկ ինքը հիմնում սորը: Նա մեծ հարգանք էր վայելում Թիֆլիսում. 2-րդ զիլդիայի վաճառականը ֆառաբուրի Հասարակական կառավարչության անդամ էր և դրամայի դատաբան (1864թ.), 1895-ից Փոխադարձ վարկի ընկերության անդամ (Սեն Устав Тифлиского коммерческого банка, Тифлис, 1913):

Չոր հիմնած բիզնեսը հաջողությամբ շարունակեց ու որակական նոր աստիճանի բարձրացրեց որդիներից Արսախանը: Ծնվել է 1866 թ. Թիֆլիսում: Ավար-

չունեւոր աւակներէն ոժանդակութեան ընկերութեան նախագահ: 1909 թ. Ա. Ենֆիաջյանը հանգուցայլ հորը դատարանով 300 կսոր հայերէն գրեւը նվիրաբերեց «Թիֆլիսի հայոց բարեգործական ընկերութեանը»:

Համբարձում Ենֆիաջյանի «Միր» ֆաբրիկայի հիմնում վրա 1901թ. Թիֆլիսում ստեղծվեց նույնանուն բաժնետիրական ընկերությունը 500 հազար ռուբլի հիմնադիր կադրերով այդ ֆիրման արտադրում էր «Այլա» մակնիշի ծխախոտ և զանակներ, որոնք վաճառվում էին Թիֆլիսի ու Բաքուի սեփական խանութներում Ընդամենը 79 բանվոր ունեցող այս ֆաբրիկան արտադրում էր 750 հազար ռուբլու ծխախոտ (Սեն Նորավան, «21-րդ դար», թիվ 1 (19), 2008, էջ 140)

1912 թ. Թիֆլիսի նահանգում ամենամեծը «Ա. Հ. Ենֆիաջյան» ֆաբրիկան էր, որտեղ ֆանակով ամենամեծաթիվ (280) բանվորներ էին աշխատում: Այստեղ արտադրվում էր արտադրում 1 մլն ռուբլու ծխախոտ: Ֆաբրիկան թողարկում էր «Սոլիդնի»», «Ինտելիգենտնի»», «Էստրա» անվանումներով ընտիր զանակներ, որոնք արտահանվել են Եվրոպա և ԱՄՆ (Սեն Նորավան, «21-րդ դար», թիվ 1 (19), 2008, էջ 138):

Ա. Ենֆիաջյանը 1912 թ. նոյեմբերի 30-ին 5 մլն ռուբլի հիմնադիր կադրերով

ը», որում նա ժեշտում էր, որ Հայաստանի ստացած ծանր ժառանգությունը հնարավոր կլինի փոխել միայն ֆինանսական խոճոք ներդրումների միջոցով: Իսկ դրանք հնարավոր կլինեւ ունենալ երկրի բնական հարստութեանների և ջրային էներգիայի օգտագործմամբ խոճոք արդյունաբերություն զարգացնելով:

Հայաստանի Առաջին հանրապետության գոյութեան հենց սկզբից Ա. Ենֆիաջյանը մյուս բոլոր հայերի նման ոգեւորված էր սեփական դեմքակառուցութեան ստեղծման փաստով, սակայն կառուցողական ընդդիմութեան դիրքերից հաճախակի հանդես էր գալիս նաև ՀՀ կառավարութեան գործունեութեան փնտրութեամբ: Իսկ Հ. Զաքարյանու առաջին կառավարութեան հրատարականից հետո մաս կազմեց կոալիցիոն կառավարութեանը՝ դառնալով ֆինանսների նախարար: Երեսան փոխադրվելուց հետո Ա. Ենֆիաջյանը հայտարարեց, որ նոր սարուն ներկայացնելու է կայուն դեմքակառուցութեան նախագիծ և միջոցներ կծեռնարկի սեփական դրամ ստեղծելու ուղղութեամբ: Սակայն ոգեւորութեանը երկար չտեւեց, ընդամենը մի ֆանի շաբաթ: Ժողովրդական նախարարները՝ այդ թվում նաև Ա. Ենֆիաջյանը, ուղղակի լրեցին Երեսանը, ֆանի որ մի կողմից կյանքի դայանդներն էին շատ ծանր՝ ցրան կա-

Հայաստանի Առաջին Հանրապետություն: Կոալիցիոն կառավարություն

Արսախան Ենֆիաջյան

ստեղծված Թիֆլիսի Վաճառականական բանկի (Սեն Устав Тифлиского купеческого банка, Тиф., 1913) հիմնադիրներից էր: Ա. Ենֆիաջյանը երկար ժամանակ եղել է Թիֆլիսի Զառաբուրի Դուրմալի դատաբան: 1905 թվականից ակտիվ մասնակցություն է ունեցել Դուրմալի Ժողովրդական ազատության կուսակցության (Կադետների) «Մեակ» թերթի օրը համախմբված խմբի (ադադա Հայ Ժողովրդական կուսակցության կորիզն էր) գործունեությունը: Իսկ ավելի ուշ եղել է Հայ Ժողովրդական կուսակցության հիմնադիր անդամներից և իր ներդրումն է ունեցել այդ ֆառաբուր ուժի ծրագրերի մեակման ու իրականացման գործում: Ա. Ենֆիաջյանը հասկադեւ գործուն մասնակցություն է ունեցել ՀՀԿ-ի ծրագրի մեակման հասկադի մեակմանը, որում (Սեն «Մեակ», 26 սեպտեմբերի 1917) ՀՀԿ-ն հայտարարեց, որ դաժեպանում էր կադրերի, մասնավոր սեփականության և ռուկայական հարաբերութեանների գերակայությունը:

Փորձառու գործարար ու մեակութեան գիտակ Ա. Ենֆիաջյանը նորաստեղծ հանրապետութեան իշխանութեանը հորդորում էր օրը հայոց լրջութեամբ կոժարաբեւ ստեղծված ֆառաբուր իրավիճակը: Որդեգրել գործունեութեան «եվրոպական աստիճանական զարգացման եվ հեզդեհեւ անլեպող յադըանակների» (Չթենց Գ., Մեր աշխարհայցում, սեն «ժողովուրդ», թիվ 8, 8 սեպտեմբերի 1918) ճանադարի, որն անբողջութեամբ համադատախանութեան հայութեան օտերին, ադադիւր մեակն համար խադադ ստեղծագործական աշխատանքի հնարավորութեանը և նրան գերեւ կդադեր անակնկալներից:

Իսկադի մեակադեւն ու դատաբան հայը միաժամանակ համոզված էր, որ բոլոր հարեւանների հեւ համեակաբ, խադադ աշխատանքը և անկեղծ կրեւկամութեանը հնարավորութեան կրան «դատուով դուրս գալու այն փակուղիից, որի մեզ գնում էր հայութեանը» (Սեն «ժողովուրդ» 28, 6 նոյեմբերի 1918):

Ա. Ենֆիաջյանը հաճախակի հանդես էր գալիս մեակութեանն ու ֆինանսական բնագավառներին նվիրված օտերական ելույթներով, որոնք տղադրվում էին ՀՀԿ-ի «ժողովուրդ» 28, 6 նոյեմբերի 1918):

Ա. Ենֆիաջյանը հաճախակի հանդես էր գալիս մեակութեանն ու ֆինանսական բնագավառներին նվիրված օտերական ելույթներով, որոնք տղադրվում էին ՀՀԿ-ի «ժողովուրդ» 28, 6 նոյեմբերի 1918):

րոս էին նույնիսկ սեւ հազին, ֆուն էին գեւնին և վարծված չէին ոգիներին, իսկ մյուս կողմից հասկադեւ ներքին գործերի նախարար Արամ Մանուկյանի մեակաբարական գործունեութեան դատառով կային ներքին միջկուսակցական լուրջ տարակարծութեաններ:

Ա. Ենֆիաջյանն այնուամենայնիվ կազմեց դեակութեան բյուրոն և մեակեց համադատախան օրինադիծ, որը ներկայացվեց խորհրդարանին: Այդ նախագծով վարչապետ Զաքարյանուն հանձնարարվեց մեակնել Եվրոպա և Ամերիկա, նրանցից օգնութեան խնդրելու: Ուղեւորութեան ծախսերը հոգալու համար վարչապետին սրվեց 550 հազար ռուբլի վարկ:

Փեւրվարի 15-ին վարչապետի դաժեւնակատար մեակնակված Ալեւանդր Խաշիյանը, ադրիլ 16-ին ժամանեց Երեսան՝ «իր հեւ տանելով ելեւնական նախարար Արսախան Ենֆիաջեւանը»: Երը ընդունվեց Մայիս 28-ի հայտնի ակը, Ժողովրդական կուսակցութեանը հիմնակորելով, որ այն միակողմանի բնույթ է կրում, չի բխում Հայկական բոլոր միջազգային իրավիճակից, չի համադատախանում հայ ժողովրդի օտերին, հեւսեւաբար չի ընդունում այն և դադանջեց չեղյալ հայտարարել այդ ակը:

Կառավարութեանը մերժեց ընդունել այդ դադանջը և հունիս 24-ին ՀՀԿ-ական չորս նախարարներ Ս. Հարությանը, Գ. Մելիք-Ղարադոյրյանը, Զ. Վերմիլյանը և Ա. Ենֆիաջյանը դուրս եկան կառավարութեանից և կոալիցիան վերջ գաւ:

Ի վերջո, ֆառաբուրական փոփոխութեանների և անկայուն վիճակի դատառով Ա. Ենֆիաջյանը սիդված արտադադեց և հիմնվեց Բելգիայում: Բրյուսելում նա հիմնեց «Ենֆի» անունով ծխախոտի ֆաբրիկա, որտեղ հիմնականում աշխատում էին բազմաթիվ գաղթական կովկասահայեր Նա չիեւազադ նաեւ ֆառաբուրական կյանքից: Նա դրկսոր Նեւրուզի հեւ ուղեւ խորհրդական Ալեւիս Ահարոնյանի դատաբարկութեան մեջ էր և որդեւ դեակական դատառնատար անձ մասնակցում էր խադադութեան համաժողովին: Հայ ժողովրդի ադադայով մեակոգ հաջողակ գործարարը, լավադույն հասկութեաններով օժեւծված մարդն ու բարեւարն իր մակնակացում կնֆեց 1924 թ. մարի 4-ին: ➔ 8

ՎԻԼԵՆ ԶԱՎՈՐՅԱՆ

«ՊԱՆ ակադեմիկոս»

Չարմանի եւ ակոստանի մեծ ցավով ուզում են անդադարեցնել այն իրադարձություններին, որոնց ցինիզմը դարձրեց բար րուս է հորդում «անառակ որդու» եւ դրա նմանների վարագծից եւ հրադարձություններից:

Հայաստանյայց առաջնական Սուրբ Եկեղեցու 132-րդ գահակալ Գարեգին Բ Ամենայն հայոց կաթողիկոսը իմ նման շարքային հավասարակշիռ դաստիարակության կարիքը ամենեւին չունի: Սակայն մեր Սուրբ Եկեղեցու առաջնորդին, ով Հայ Եկեղեցու բոլոր հայրապետների օր-

նոս եւ նրա Հայրապետի նկատմամբ ոսնձգություններ եւ սրբադժոնություն են կատարում ոչ միայն թեմաներում, այլ նաեւ հենց Հայոց եկեղեցու գավակներ:

Վեհափառ Հայրապետի ամենօրյա գործունեության հիմքը Զրիստոնեության հավաստիք, դավանանքը աչի լույսի ղեկավարումն է, իսկ հավաստիքը եւ եկեղեցին փոխակառուցված են:

Վեհափառ Հայրապետի գործունեության կարեւորագույն կողմերից մեկը հոգեւորականների նոր սերնդի դաստիարակումն է, սկսած հայորդաց սերնդից՝ վերջացած Գեորգյան Գեորգիանի ուսումնական կամալիների վերափոխումներով՝ ժամանակակից դաստիարակության ոգով: Նորին Սրբության ամեն-

Այսօր Մայր աթոռն իր հոյակերտ բովանդակությամբ դարձավ հոգեւոր հզոր կառույց, որը նաեւ հայագիտության եւ ուսումնական կենտրոն է:

Հագարանյակների դաստիարակման ծանրաբեռն Հայաստան աշխարհի գոյությանը ստառնացող բոլոր օրհասական դասերին, երբ վստահվել է հայ ազգի անվանագրությունը, վճռորոշ է եղել ազգի միասնական ոգին, որը գլխավորել է Հայ առաջնական եկեղեցին՝ իր գահակալներով, քանզի հարյուրամյակներ շարունակ մենք չենք ունեցել ղեկավարություն: Այսօր, այս ծանր ժամանակներում եւս ազգային միասնությունը սատարող եւ անխախտ դաստիարակներ են դեմք, դեմք են հոգու հետոսներ, դեմք է հավաստի Աստուծո, հավաստի Հայ առաջնական եկեղեցու

«Business in FAANG style». Կյել Նորդստրոմը ելույթ կունենա հայաստանյան լսարանի առջեւ

Սրընթաց փոփոխությունների ժամանակաշրջանում ձեռնարկվում են կազմակերպությունները, մոտեցումներն ու մեթոդները, արժեքները սերունդների՝ կյանքի առաջնահերթություններն ու արժեքները, ինչպես նաեւ մարդկային հարաբերությունները: Այս ամենից անմասն չի մնում նաեւ բիզնես ոլորտը. արդյունքում փոխվում են կազմակերպությունների կառուցվածքային ձեւերն ու կառավարման ռազմավարությունները:

Skill.am-ի նախաձեռնությամբ իրականացվող #WTA («Համաշխարհային թուփ բանխոսները Հայաստանում») նախագծի շրջանակում 2018 թվականի սեպտեմբերի 7-ին Երևանում ինսայթ սեսիայով հանդես կգա ակադեմիկոս Կյել Նորդստրոմը՝ Հայաստանում իր սեսիայի մեջ առաջինը հանդիսացող «Business in FAANG style. աղագա առաջնորդների եւ կազմակերպությունների ռազմավարություն» դասախոսությամբ՝ ինսայթ սեսիայի ձեռնարկով: Կյել Նորդստրոմը երկու անգամ գլխավորել է «The Thinkers 50» համաշխարհային վարկանիշային ցուցակը եւ համարվում է դարի ամենահայտնի եւ դարձնող մասնագետներից մեկը:

Միջոցառման գլխավոր գործընկերն է հեռահաղորդակցության առաջատար օպերատոր ՎիվաՍել-ՄՏՍ-ը: Միջոցառման մասնակիցները կծանոթանան ժամանակակից գործարար միջավայրի մասին դասախոս «Funky Business» բեսթսելերի համահեղինակ Կյել Նորդստրոմի սեսիային: Բանախոսը լսարանին կներկայացնի սարիների իր փորձն ու աղագայի առաջնորդների եւ կազմակերպությունների ռազմավարությանը վերաբերող զարգացումներ, մասնավորապես՝ թե ինչպես է կազմակերպական կառուցվածքն ազդում սեփականության խոշոր փոփոխությունների վրա՝ փոխելով արժեքակարգը:

«Աղագայի մրցավազմում ձախողում է նա, ով չի մասնակցում դրան»

«FAANG»-ը սահմանում է բիզնես միջավայրի նոր սահմանը: Հաղավումն առաջացել է ժամանակակից աշխարհում բիզնես գործունեություն իրականացնող ամենաարդյունավետ ընկերություններից մի քանիսի անվանումների առաջին տառերից: Դրանք են «Facebook», «Apple», «Amazon», «Netflix» եւ «Google» ընկերությունները:

Ըստ Նորդստրոմի՝ հաջողակ են այն կազմակերպությունները, որոնց ռազմավարությունը համադասախանում է նշված ընկերությունների գործառնական համակարգերի հիմքում ընկած սրամաթանությանը:

Կյել Նորդստրոմը բիզնես ոլորտի՝ ներկայում ամենադաստիարակված մասնագետներից մեկն է: 1999թ.-ին լույս տեսած «Funky business» համաշխարհային բեսթսելերն անդրադարձնում է 21-րդ դարի նոր բիզնես միտումներին: Նորդստրոմի հետազոտություններն ու խորհրդակցական գործունեությունը կենտրոնացած են միջազգային կորպորացիաների ռազմավարական կառավարման եւ գլոբալացման գործընթացների վրա:

Ինսայթ սեսիայի մասնակցության համար ընդունվում են, եւ բոլոր հետաքրքրվածները կարող են դիմել՝ այցելելով www.skill.am կայք: Ինսայթ սեսիան անցկացվելու է անգլերենով՝ միաժամանակյա ռուսերեն թարգմանությամբ: ♦♦♦

«Funky Business» գրքի մասին. Գրքի հեղինակներն են Կյել Նորդստրոմն ու Յոնաս Ռիդեստրալը, որոնք 21-րդ դարի իրականությունն անվանում են «Ֆանկի դասաշրջան»: Այս ժամանակաշրջանում հին խաղի կանոններն այլևս չեն գործում:

Գրքի հիմնական եզրահանգումն այն է, որ այս երկու Կյել սեսիայների կողմից իրականացված դիտարկումներն օգնում են ավելի լավ հասկանալ 21-րդ դարի անկախությունը, ինչպես նաեւ՝ աշխարհի հետագա զարգացման վեկտորը: Գիրքը կօգնի ավելի արդյունավետ եւ ձեզրիս որոշումներ կայացնել: Չմայած նրան, որ գիրքը գրվել է 19 տարեկան, նրանում ամփոփված դիտարկումներն ակտուալ են նաեւ այսօր: Գիրքը թարգմանվել է 33 լեզուներով եւ ցածր են այն համարում են նոր աշխարհի մանիֆեստը:

Տաղադելը աններելի է՝ դեմք է կանխել մեր սրբությունների նկատմամբ ոսնձգությունները

Մական ժառանգորդն է, դիտի դաստիարակումն է բոլորս, քանի որ նա դարձել է որոշ անարժան, չկայացած անձերի հարձակումների թիրախ:

Յուրաքանչյուր այդպիսի դրսեւորում ցույց է տալիս, որ դրանց հեղինակների ներգանձության «դասերներ» անտառ են եւ չեն ամաչում եւ չեն ճանաչում ոչ մի սահման եւ սրբություն:

Օրինակներ բազմազան եւ բազմաթիվ են՝ սկսած անցյալ դարի 90-ական թվականներից մինչեւ հիմա: Հիշենք՝ թե ինչպես էին նրանք անվանարկում այսօր արդեն Սուրբ դարձած Վազգեն Առաջինին, նրան անվանելով ԿԳԲ-ի (դեռական անվանագրության ծառայության) գործակալ եւ նրա նկարները այրում ու ոտների սակ էին տրոմ:

Նրանք կեղծ ուղեմիջ ընդունելով բոլորիս կողմից ուրախությամբ ընդունած Նոր Հեղափոխությունը, իրենց թիրախ են դարձրել Հայ եկեղեցին եւ նրա սղասավորներին, Ամենայն հայոց հայրապետին: Բարոյական անվանագրության եւ ազգային նկարագրի անօրինական ոսնձահարմամբ՝ նրանք ամենագաղտնի հերյուրանքներ են տարածում Սուրբ Էջմիածնի եւ Ամենայն հայոց կաթողիկոսի դեմ: Նորին Սրբության հանուն ազգային համերաշխությանը նոյապակառուցված գործունեությունը գիտակցաբար նենգափոխելով: Անհասկանալի է, թե ինչու հասարակության մեծ մասը անձայն հեռանում է այս հարձակումներից, լքում են մեր մակալույթի գործիչները, մսավորականները....

Հայ ժողովրդի եւ Հայ եկեղեցու յուրաքանչյուր գավակ չի կարող անտարբեր մնալ նման վարագծի, զագրախոսությունների նկատմամբ եւ խստորեն դեմ է դասադարձի բնորոշումների մեջ որեւէ խտրականություն չընդունող դաստիարակումն ու սրբություն չճանաչող այդ ուսակալություններին, որոնք միայն հակակրակում են ցավ են դասադարձում հայ մարդուն՝ որեւէ էլ որ նա լինի՝ Հայրենիքում թե Սփյուռքում:

Ավելի սրբադիմ է ազգային դաստիարակման ուղղված քայլ, քան Հայ եկեղեցուն եւ նրա խորհրդանիշներին վարկաբեկելու փորձերը, հնարավոր չէ մտածել:

Շատ ցավալի է, երբ Հայոց եկեղե-

նօրյա հետեւողական հոգատարության շնորհիվ է, որ տարեցատի գրանցվում է եկեղեցականների թվի աննախադեղ աճ:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի դաստիարակումն ընթացում է Հայ եկեղեցու հոգեւոր վերածնունդը լիակատար նոր թափ ստացավ. Ստեղծվում են նոր թեմեր, կառուցվում են տաճարներ, կատարվում են աստվածաբանական կրթության համակարգը: Մեր եկեղեցին այսօր ակնառու տեղ է զբաղեցնում համաշխարհային փրիստոնեական հանրության մեջ եւ գործում մասնակցություն է ունենում միջկրոնական երկխոսությանը: Դրա վառ աղագույցը Վեհափառ Հայրապետի ընտրվելն էր Եկեղեցիների համաշխարհային խորհրդի նախագահի դաստիարակում, ինչը ուրախության եւ հոգատարության վեղ զգացում առաջ բերեց աշխարհասփյուռ հայ հանրության շրջանում: Այդ ընտրությունը Ամենայն հայոց հայրապետի կատարած աշխատանքի արգաստիքի տարիների արդյունքն է, որն ուղղված է փոքր եկեղեցիների եւ օտար կրոնական կազմակերպությունների հետ մեր եկեղեցու հարաբերությունների ընդլայնման եւ համակարգման կարեւոր գործին:

Ամենայն հայոց կաթողիկոսի գահակալության սարիները Մայր աթոռ Սուրբ Էջմիածնի կյանքում շնորհաբերական վերելքի նոր ժամանակագրաշուն է: Նրա բանիմաց արժեքավոր գործունեությունը նկատելի ներդրում է ժամանակակից հայկական ճարտարապետության մեջ: Այդ աշխատանքների մեջ իր ուրույն տեղն է զբաղեցնում Մայր տաճարը եւ նրա շրջակա տարածքը, Գեորգյան հոգեւոր ձեռնարան համալսարանը, նրա շրջակա տարածքը, Նոր Վեհարանի գոտին եւ բազմաթիվ այլ վերակառուցումներ....

եւ նրա սղասավորների նկատմամբ:

Ման եւ դուք ծառայում, եթե, վարկաբեկելով մեր եկեղեցուն եւ հավաստի խորհրդանիշները, ուզում եմ մեր ժողովրդի հոգուն խեղաթյուրել այդ գոյատեւան խորհրդանիշը:

«Լուսավորչի կանթեղը՝ ուղեցույց առ Աստուծո» նշանաբանով մեր եկեղեցին դարձրեց արունակ համայնքներ է ժողովրդին, կաղել ազգի տրոհված հասկածները, նոյապետը հոգեւոր մակալույթի աննախադեղ վերելքին

եւ հետագա զարգացմանը, մայրենի լեզվի եւ գրականության դաստիարակմանն ու ծաղկմանը, ազգային ինքնագիտակցության զարթոնքին:

Այսօր եւս մեր ազգային եկեղեցին եւ նրա հովվապետը աղագույնում են Հայոց առաջնական աթոռի ժառանգականությունն ու հարատեւությունը:

Միաժամանակ հասուն ուզում են նշել, որ եւս բնավ այն կարծիքն չեն, որ մեր եկեղեցուն խնդիրներ չկան. բայց դրանք դեմք է քննարկվել եւ լուծում ստանան միմիայն փոխադարձ հարգանքի, փոխըմբռնման մթնոլորտում: Երեւի ոչ բոլորին է հայտնի, որ Վեհափառ հայրապետի ամենօրյա ջանքերի շնորհիվ սարիներ շարունակ քննարկվում է եւ աստիճանաբար գործնական ուղեմիջ դառնում Հայ եկեղեցու կանոնադրական բազմաթիվ օրենքներ՝ Ազգային-Եկեղեցական Ժողովի կանոնադրությունը, Եկեղեցական-ներկայացուցչական ժողովի կանոնադրությունը, Գեորգյան հոգեւոր խորհրդի անդամների ընտրության կանոնադրությունը, թեմերի, ծովերի կանոնակարգերը եւ այլն:

Լիազորված եմ, որ առողջ բանակառույցները կհաղթի վերջ տալու մեր ազգին ոչ բնորոշ ձեռնարկ սրբադիմությանը եւ ասելությանը, «անառակ որդին» վերջապետ կվերադարձնա տուն եւ կարողի իր մեղքերի թողություն համար: Համոզված եմ, որ Հայ առաջնական Սուրբ եկեղեցին եւ նրա Հովվապետը իրեն հասուն հաստատում կամենալ եւ ազգային բարձրագույն աստիճանի հանդեպ անսակարկ միջոցով կարունակի հովվել մեր ժողովրդին՝ ի փառս աշխարհասփյուռ հայության միասնականության, նոր անկախ Հայոց ղեկավարության ամրադրման եւ մեր եկեղեցու առավել զորացման:

«Աստղիկ» բժշկական կենտրոնի բժիշկ, օրթոդոնտ-վնասվածքաբան Կարապետ Սիրաբյանն այն սիրահայերից է, ովքեր Հայրենիքում արձաններ են ձգել դեռևս սիրիական դաժնորեն զոհված զինուորացիներին: Կարապետը Ս. Հերացու անվան բժշկական համալսարանի (այն ժամանակ՝ ինստիտուտ) քրոնոլոգիայի և սրտանոթաբանության ֆակուլտետի ասպիրանտ է:

- Բժիշկ Սիրաբյան, շարունակե՛ք խնդրե՛մ...

Ես կսկսեմ սկզբից. 1989թ. ընդունվեցի Երևանի համալսարանի նախադասարանական բաժին, որտեղ սովորեցի հաղթահարել նաև արեւելահայերենի հետ ունեցած խնդիրներս: 1990-ին արդեն Բժշկական ինստիտուտի առաջին կուրսի ուսանող էի, 96-ին ավարտեցի եւ վերադարձա Սիրիա, ուր մեծ է ֆունկցիոնալ հանձնի, որոնքով վավերացվել այստեղ ստացած դիպլոմս: Որոշեցի հետագայում օրդինատուրա շարունակել Սիրիայում, սակայն այնտեղ ռեանիմացիայի եւ անեսթեզիոլոգիայի բաժին կար միայն, եւ ես հարկադրված էի դա սովորել. այնտեղ նայում եմ, թե մեծությունն ինչ մասնագետի կարի ունի: Ես չցանկացա շարունակել վերը նշված մասնագիտացմամբ եւ 1997-ի մարտին վերադարձա Հայաս-

«Հայրենիքն այն սարածին է, որտեղ ամեն օր լույսը բացվում է Արարատով».

սիրիահայ բժիշկ Կարապետ Սիրաբյան

սան, ընդունվեցի Բժշկականի քրոնոլոգիայի եւ օրթոդոնտիկայի ամբիոնի կլինիկոօրդինատուրա, հետո՝ ասպիրանտուրա: Ասեմ նաեւ, որ այդ ընթացքում ես աշխատեցի: Ընդհանրապես, սկսել եմ աշխատել դեռեւս 14 տարեկանից, քանի որ հայրս մահացել էր, եւ ընտանիքի հոգսը լիարժեք էր: 1998-ի դեկտեմբերի 14-ից աշխատեցի Սալաթիայի հիվանդանոցում, այն ժամանակ դեռեւս չկար «Աստղիկ» բժշկական կենտրոնը: Աշխատելու սարիներին մեծ փորձ ձեռք բերեցի: Պատահել է, որ 21 օր շարունակ հերթափոխել եմ՝ առանց հանգստի: Կլինիկոօրդինատուրայի վճարն ինձ համար դժվար էր, սակայն ուսուցիչները զրեցի ինստիտուտի դոկտոր Ռոման Բաբոյանին, որի արդյունքում ուսմանս վարձը 50 տոկոսով զեղչեցին: Եվ, միեւնոյն է, ես աշխատեցի Սալաթիայի հիվանդանոցում, 8-րդ հիվանդանոցում ու միաժամանակ սովորում էի: Ասպիրանտուրան ավարտելուց հետո կամ մեծ է մնալի Սալաթիայի հիվանդանոցում, կամ էլ՝ 8-րդ հիվանդանոցում, չէի կարող երկու տեղում էլ միաժամանակ աշխատել: Ես ընտրեցի Սալաթիայի հիվանդանոցը:

- Ինչո՞ւ էիք այն ժամանակ շարունակում ձեր սիրիական կրթությունը:

Ասեմ՝ շարունակում էի իմ սարածինը՝ զսնվող միակ հիվանդանոցը շարունակելու նպատակով: Այդ սարածինը ուներ, սակայն ցածր էր ստասարկման ժամանակակից ուժերը, լավ վիճակում չէին շարունակում դասընթացը: Երբ Սամվել Ալեքսանյանը գնեց այդ հիվանդանոցը, նա ամբողջովին վերակառուցեց, կառուցեց նոր մասնաշենք եւ վերազինեց բժշկական լավագույն սարքավորումներով, աշխատանքի հրավիրվեցին հանրապետության շարունակված մասնագետներ:

- Պարո՞ն Սիրաբյան, Ձեր մասնագիտությամբ վերադարձանո՞ւմ եք անցե՞լ եք:

Միշտ եղել եմ գործող բժիշկ, շարունակում եմ իմ աշխատանքս, շարունակում եմ աշխատանքս, վերա-

դասարանում եմ անցել Բեյրութում, Գերմանիայում, Գերմանիայում, Կրասնոյարսկում, Լեհաստանում: Այդ վերադասարանումներից յուրաքանչյուրը մի մեծ ու շատ կարեւոր փորձառություն է, երբ դու ֆունկցիոնալ աշխատում ես նորը: Բժշկությունն աշխատում ամեն օր է զարգանում, հասնում նորանոր նվաճումների. այդ գիտությունն անընդհատ առաջընթաց է ապրում թե՛ զուտ բժշկական գիտելիքների, թե՛ նորարարական տեխնոլոգիաների կիրառման առումով: Չմոռանամ ասել, որ դեռեւս ասպիրանտուրայում սովորելու սարիներին գյուլս եմ արել, որը գրանցված է իմ անունով՝ Արարատ-Սալաթիայի անվան զոհված զինուորացիների հիմնադրամիջոցով:

- Կոստանտնուպոլսի մարտիկների հիմնադրամիջոցով:

Կանայք ավելի շատ են դիմում. հետևյալից ցրտանում ուսուցիչներն ավելի փոքր են դառնում, իհարկե դրան նպաստում է նաև օրգանիզմում կալցիումի դեֆիցիտը: Շատ է նաև երեխաների հոսքը. այս դեպքում դասառնում անգույնություն է, շատ ակտիվ վարք, մեծերի վերահսկողությունից դուրս գնալուց: Մենք երեխաներին ցուցաբերում ենք բժշկական առաջին օգնությունը եւ ուղղորդում մեր կենտրոնի մանկական բաժանմունք:

- Ունե՞ցե՞ք վերահասարակական անհաջող դեմք:

Չկա այնպիսի բժիշկ, ով իր մասնագիտական աշխատանքային երկարամյա կենսագրության ընթացքում ունեցած չլիքի որեւէ բարդ կամ անհաջող դեմք, մասնավոր՝ վերահասարակական: Անուշտ, եղել եմ բարդ դեմքեր, սակայն իմ եւ որեւէ բժիշկի դասընթաց է սֆանջանում իմ հայրենի հիվանդանոցի առողջացման համար, հասնել հնարավորինս դրական արդյունքների:

- Գրե՞ք 29-30 տարի է, ինչ հասարակ է Հայրենիքում. ինչ գտա՞ք այստեղ:

Ամեն ինչ՝ աշխատանք, լավ ընկերներ, գործընկերներ, աղաչակրություն... Ես 18 տարեկանից Հայաստանում եմ եւ, թեւ ծնվել եմ Կամիլոյում (Քամիլի), ես ինձ

հայաստանցի եմ զգում եւ դա արդեն շատ վաղուց:

- Երբեք մտածե՞լ եք վերադառնալ ծննդավայր:

Պա 1996-ին եր... բայց ես հասկացա, որ այդ երկիրն ինձ չէ: Եղբայրս նույնպես Բժշկական է ավարտել, դեղագետ է եւ այդ ժամանակ նա աշխատում էր Սիրիայում ու շարունակ համոզում էր ինձ վերադառնալ Սիրիա, սակայն ես չգնացի: Մայրս էլ եկավ Հայաստան, հետո գնաց Կանադա, ուր տեղափոխվել էր եղբայրս: Ես Հայաստանում եմ ընտանիքս՝ կնոջս ու երկու տղաներիս հետ... Սակայն այդքան հեշտ չէ մոռանալ ծննդավայրը:

- Ձեր երկու զավակներից մեկն ունեկը կընտրի՞ արդյոք Ձեր մասնագիտությունը:

Արդեն ընտրել է. մեծ տղան 14 տարեկան է եւ հասարակական է բժիշկ դառնալու իր որոշման մեջ:

- Ի՞նչ է Ձեզ մտածողությունը կապված բժշկի մասնագիտության հետ:

Շատ կարեւոր հարց է. ինձ մտածողություն է թուլանում անցող բժշկի վիճակը: Տխուր է այլեւս չգործող բժշկի կյանքը: Նախ՝ բժշկի թուլանում ուժային կառուցվածքում աշխատող մասնագետների թուլանումը բարձր չէ, բացի այդ, կարծում եմ, որ թուլանումը սարիներն ամեն օր օգնությունը եւ ուղղորդում մեր կենտրոնի մանկական բաժանմունք:

- Եվ վերջին հարցը՝ ինչ է Ձեզ համար Հայրենիքը:

Հայրենիքն այն սարածին է, որտեղ ամեն օր ես կանգնում ոտների վրա, որտեղ շուրջը լուրջ հայեր են խոսում, որտեղ ամեն օր լույսը բացվում է Արարատով, որտեղ ֆունկցիոնալ աշխատում է: Հույս ունեմ, որ այս նոր ֆաղափական անցողիկ իր հետ թարմություն կբերի բոլոր ոլորտներում, որ, ի վերջո, բոլոր հայերը կհավաքվեն Հայաստանում:

Տարգմանություն՝ ԿԱՐՔԵՆ ԱՆՈՒՅՆԵՐ

Հայաստանի Առաջին Հանրապետություն ...

6 Ռազմական նախարար Հովհաննես Բարսեղի Հախվերդյանը (Հախվերդով Իվան Վասիլի՝ ռուսական բանակի գեներալ-մայոր (27.11.1915 թ.), Հայաստանի Առաջին Հանրապետության բանակի գեներալ-լեյտենանտ (28.05.1918 թ.), ՀՀ բանակի ռազմական խորհրդի անդամ (24.04.1919 թ.), ծնվել է 1873 թ. հուլիսի 29-ին Սանկտ Պետերբուրգում: Սովորել է նույն ֆաղափ առաջին կադետական կորպուսում Ավարսել է Պավլովսկի ռազմական ուսումնարանը, իսկ 1902 թ.՝ Գլխավոր զորքի Նիկոլայեյան ակադեմիայում Օւսույությունը բանակում սկսել է 1890 թ. սեպտեմբերի 1-ին, իսկ ստայական կոչումն ստացել 1891 թ.: 1902-1904 թթ. եղել է վաշտի հրամանատար: 1904-1905 ռուս-ճաղոնական դաժնորեն սարիներին ծառայել է Գլխավոր զորքում 1909-1914 թթ. եղել է Թուրքեստանի զինվորական օկրուգի զորքի ավագ համարը: 1914 թ. նշանակվել է Սանկտ-Պետերբուրգի զինվորական օկրուգի Սվեյնբուրգի ամրոցի զորքի, իսկ 1916-1917 թթ.՝ Տրապիզոնի 127-րդ հետեակային դիվիզիայի զորքի ղեկավար: Այնուհետև նշանակվել է 5-րդ Ֆինլանդական, ապա՝ 3-րդ հրաձգային դիվիզիայի հրամանատար:

Հովհաննես Հախվերդյան

սար (Հարավ-Արեւմտյան ռազմաճակատ): 1917-ի վերջից հայրենասեր գեներալը թողել է ծառայությունը եւ ռուսական բանակի մեծ թվով սպաների հետ տեղափոխվել Կովկաս 1918 թ. հրավիրվել է հայրենիք եւ նշանակվել նորաստեղծ Հայաստանի Առաջին Հանրապետության առաջին զինվորական նախարար: 1919 թ. ապրիլի 25-ին նշանակվել է ՀՀ զինված ուժերի գլխավոր հրամանատարի՝ Ստյոպանի զորքի ղեկավար: Նույն թվականի մայիսի 28-ին՝ ՀՀ դաժնորեն սարիներին նախարարի տեղակալ: 1917-1919 թվականների ընթացքում ակտիվ մասնակցություն է ունեցել ազգային զորամիավորումների, մասնավոր-

ապետ Հայկական առանձին կորպուսի կազմավորման գործում: Նրա ղեկավարությամբ մինչեւ 1918 թ. առունը կազմավորվել է ՀՀ զինվորական նախարարությունը, ձեւավորվել հայկական ազգային զինված ուժերը, ստեղծվել Հայկական առանձին դիվիզիան, ազատագրել Թուրքիայի կողմից բռնազավթված որոշ հայկական սարածիններ, հաղթանակով ավարտել հայ-վրացական դաժնորեն: Օւսույության ընթացքում արժանացել է բազմաթիվ շնորհների եւ մեդալների: Հայաստանի Հանրապետության անկումից հետո Մոսկվայում բուլետիկների կողմից բանտարկվել է, ապա՝ զնդակահարվել: Արդարադատության նախարար Սամսոն Ստեփանի Հարությունյան: Ծնվել է 1869 թ. Հայաստանի Հանրապետության Տավուշի մարզի Վերին Աղղան (այժմ՝ Գանձաբար) գյուղում: Հայ նշանավոր ֆաղափական եւ հասարակական գործիչ էր 1906 թվականից եղել է կադետական կուսակցության անդամ Սամսոն Հարությունյանը հասկալի լայն հասարակական ազգանպաստ գործունեություն ծավալել, երբ ընտրվեց 1881 թ. ինձնարկված Կովկասի Հայոց բարեգործական լուսավորամեթոդային ընկերության նախագահ: Ընկերությունը, որ 1902 թվականին բացվել էր որբանոց, ծերանոց, անվճար եւ ժամագին ճաշարաններ, մինչեւ 1908 թվականը զբաղվում էր հիմնականում արհեստներով գործունեությամբ Ս. Հարությունյանի ակտիվ գործունեության եւ Ռուսաստանում ֆաղափական ռեժիմի որոշ բարեփոխման արդյունքում, հնարավոր դարձավ 1908 թվականի ընդունել ընկերության նոր կառուցվածքը, որով վերականգնվեցին ըն-

կերության նախկին իրավունքները եւ արդեն 1911 թվականին ընկերությունն ուներ 45 տեղական բաժանմունք, դասում էր 140 դպրոց, հրասարկում հայերեն գրքեր, այդ թվում՝ անվճար դասագրքեր: Առաջին համաշխարհային դաժնորեն սարիներին ընկերությունը բոլոր հնարավոր միջոցներով օժանդակում էր ռուսական բանակին: Ակտիվ ֆարգչությամբ հավաքում էր կամավորներ, բացում դպրոցներ, հիվանդանոց, դեղանոց եւ այլն Այդ նույն ժամանակ Ս. Հարությունյան օգնում էր նաև բարեգործական այլ միությունների, նպաստում Թիֆլիսի բարեկարգմանը 1915-1917 թվականներին ընկերությունը հրասարկում էր «Համբավաբեր» շաբաթաթերթը, որը խմբագրում էր Ս. Հարությունյանը Անհանգիստ ու եռանդուն գործիչ Ս. Հարությունը ընտրվել է Ազգային բյուրոյի նախագահ, Հայոց ազգային խորհրդի անդամ, ինչպես նաև մասնակցել այլ հասարակական կազմակերպությունների աշխատանքներին 1914-1915 թթ. ակտիվ մասնակցություն է ունեցել հայ կամավորական ջոկատների ստեղծմանը 1917 թվականին անդամագրվել է Հայ ժողովրդական կուսակցությանը, իսկ 1919 թվականին ընտրվել նույն կուսակցության կենտրոնական կոմիտեի փոխնախագահ 1918-1919 թվականներին եղել է Հայաստանի Առաջին Հանրապետության արդարադատության նախարար Անդրկովկասում խորհրդային վարչակարգի հաստատման հետո դարձել է վարչապետի Վախճանյանը 1941թ.: ՀՀ կուսակցության կառավարության մյուս նախարարներին կներկայացնենք առաջիկայում:

ՀԵՆՐԻԿ ԲԱՆՉԻՆՅԱՆ

Բանասիրական գիտությունների դոկտոր

«Յետ ավտոբուսը սեղից ցարժվեց, ու մենք որոշ ժամանակ դատարանից դիտում էինք հեռացող ֆաղափը: Տղամարդը այնտեղից էր, կարծես ոչ թե մենք էինք գնում, այլ սենյակն ու փողոցները հեռանում էին ինչ-որ տեղ՝ լուծվելով մուսի ծխի մեջ: Աղմկոտ արեւելյան շուկաները, դեղին հասարակոր սրամվայները, բարձր, սերեւաթափ չինարիները, լայն գետն, որը ֆաղափը բաժանում էր երկու մասի՝ հայկականի ու ադրբեջանականի:»

Մանկան որոշ ժամանակ հետևում էր հեռացող ֆաղափին, առաջ ցածր ձայնով ասաց.

-Մնաս բարո՛ւ, Կիրովաբա՛ն, մնաս բարո՛ւ:

-Մնաս բարո՛ւ, Կիրովաբա՛ն, մնաս բարո՛ւ,- ձայնակցեցի ես:

-Ինչո՞ւ «մնաս բարո՛ւ»,- զարմացավ ֆեղի Միսան:- Պե՛տ է երգել «ցեստություն, Կիրովաբա՛ն», ոչ թե «մնաս բարո՛ւ»: Որդեսդի նորից վերադառնաս այստեղ:

Ես լռեցի՝ փորձելով «ցեստությունը», իսկ Մանկան նույնիսկ բանի տեղ չդրեց: Նա նայեց դատարանին, սեսադաշտից թափվող մեծ ֆաղափը ու ցածր երգեց.

-Մնաս բարո՛ւ, Կիրովաբա՛ն, մնաս բարո՛ւ:»

(Նաբիհե Աբգարյան, «Մանուկ»)։

1962 թվականն էր. Թբիլիսիի Ստեփան Զահումյանի (հետագայում՝ Պետրոս Ադամյանի) անվան հայկական դրամատիկական թատրոնը հյուրախաղերով հանդես էր գալիս Կիրովաբադում: Թատրոնի աշխատակցուհի մորս հետ այնտեղ էի նաև ես, որ այդ ժամանակ 14-ամյա դասանի էի...

Հայաստանի ֆաղափ էր: Կուրի մի վրակը հանդիսացող գետն ֆաղափը կիսում էր երկու մասի՝ հայկականի եւ թուրքականի: Ընդ որում, թուրքական կոչված մասում էլ կային հայկական թաղամասեր: Համախառն ակամոջս այնտեղ էր հայերենը, որ Արցախի բարբառի մի խոսվածքն էր: Տեսել էի եւ հիշում եմ հայկական մասի կենտրոնում կառուցված Սուրբ Հովհաննես Սկրիչ հայկական հիմնավորող գործող եկեղեցին, որտեղ մերկա եմ եղել դասարանի: Կային նաև մի քանի այլ հին ու նոր հայկական եկեղեցիներ...

Հետագայում, ավելի հասուն սահմանում, հասկալիս երբ սկսեցի խորանալ հայ միջնադարի մեջ, Տիրալից ուրախությամբ գիտակցեցի, որ զսնվել եմ Քանաքոպոլիս՝ իմ վայրենիքի կորույթի սարածներին մեկուսում եւ ոչ թե դարձադառնալ հայաստանի ֆաղափում, որ դիտարկում եմ աշխարհի սարբեր ծայրերում սփռված բազում բնակավայրեր...

Մենք դիտարկում ենք իրավիճակը մեր հայրենիքի

բռնազավթված սարածները, մանավանդ որ այժմ ակտիվորեն գործում է թուրքական ֆարոգչամեքենան եւ համացանցում (անգամ հայերեն) առկա է որոշակի աղտոտող եկամտություն, ինչը կարող է աղտոտող մոտոցել անիրազեկ ընթերցողին:

Այժմ՝ Քանաքոպոլիսում:

Քանաքոպոլիս (հայերեն գանձաբառ) դարձավ թուրքական հորջորջմամբ՝ Քյանքա) զսնվում է Մեծ Հայքի Ուսիք նահանգում, եւ նրա սարածը, դասնա-աշխարհագրական առումով, վերաբերում է Հայոց Արեւելից կողմնամասին, մասնավորապես՝ դասնական Քարաբաղին եւ Հյուսիսային կամ Դաշային Արցախին:

Հայոց Քանաքոպոլիսը Ծանաչենք եւ հիշենք մեզնից իսկված սարածները

Բնականաբար, Քանաքոպոլիս վերաբերյալ հիմնական տվյալները հաղորդում են հայկական աղբյուրները: Դրանց վկայությամբ, ֆաղափը հիմնադրվել է 846 թվականին եւ քաղաքացիական է եղել հայկական բազում գյուղերով ու վանքերով: Հասկալիս նշանակում է եղել ավելի վաղ (751 թ.) կառուցված Դասնո վանքը, որտեղ մեծանուն Միսիթաբ Գուրը գրել է իր «Դասասանագիրը»...

Հայ ստեղծարար շինարարների, հմուտ առեւտրականների եւ բազմաճյուղ կրթական-մշակութային գործիչների շնորհիվ Քանաքոպոլիսը զարգացել է եւ դարձել սարածաքաղաքի վարչա-սնտեսական եւ հոգեւոր կենտրոնը, որը մեր դասնիչները (Վարդան Արեւելցի, Կիրակոս Քանաքոպոլցի) կոչել են «Քանաքոպոլիս» կամ «Քանաքոպոլիս»:

9-րդ դարի վերջից մինչեւ 12-րդ դարը Քանաքոպոլիսն է հաստատվել Աղվանից Հայոց կաթողիկոսության գահը: Զարգացող մաթեմատիկական ընդհանրություն է բազմաճյուղից թագավորության կազմում, առաջ, Հայաստանի մյուս գավառների ու ֆաղափների մեջ, ենթարկվել է արաբների, այնուհետեւ սելջուկ թուրքերի աստիճանաբար նվաճումն ու գերիցանությանը:

12-րդ դարի վերջին եւ հաջորդ հարյուրամյակի սկզբներին Քանաքոպոլիսը քաղաքացիական պատերազմից եւ սելջուկներից եւ ընդհանրվել Զախարյան իշխանապետության մեջ՝ դառնալով, ըստ սկզբնաղբյուրների, հայա-հոն, հարուստ եւ ամուր բերդաֆաղափ:

Նվաճված ժամանակաշրջանում այդ սարածաքաղաքին վիճակված էր մի չափազանց նշանակալից դեր կատարել մեր ժողովրդի կյանքում: Երբ թուրք սելջուկների աստիճանաբար նվաճումն էր հասնում կասեցվեց ֆրանսիական աշխարհում առաջինը սկիզբ առած Վերածնության (Ռենեսանսի) արժույթը, հասկալիս Քանաքոպոլիսը ու նրա քաղաքային կրթա-մշակութային օջախներից ծագեց եւ Հայաստանով մեկ սարածվեց հայ դպրության ու մշակույթի նոր կենտրոնը: Այդտեղից սերված բազում մասնագիտներից ու

գործիչներից հիշենք ամենաերեւելիներին. Հովհաննես Սարկավազ Իմաստասեր. ասկալա-ծաբան, փիլիսոփա, սոմարագետ, քաղաքագիր, արվեստեստաբան, որ հասկալիս առաջ է մղել հայ գեղագիտական միջոցը: Խոսող իրավագետներ Դավիթ Ալավազ Որդի եւ Միսիթաբ Գուր, որը նաև եղել է հայ առակագրության հիմնադիրը եւ անմախաղեղ բարձունքի է հասցրել հայ իրավագիտական միջոցը: Նշանավոր դասնիչներ Կիրակոս Քանաքոպոլցի եւ Վարդան Արեւելցի, որոնք որակական նոր աստիճանի են հասցրել միջնադարյան հայ դասնագրությունը...

Քանաքոպոլիսի աստեղային ժամը, սակայն, դժբախտաբար քանքալիս չի տեսել: 1236 թվականին ֆաղափը ավերել են թաթար-մոն-

Քանաքոպոլիսի նահանգում աղբյուր են շուրջ 400 000 հայեր: Քանաքոպոլիսը քարոտակել է իր բեղուն ազգային կրթա-մշակութային կյանքը. գործել են հայկական դպրոցներ, թատերախմբեր, տղամարդկանց գրքեր, մամուլ, վերաբերվել են որոշ եկեղեցիներ, կառուցվել է Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի եկեղեցին...

Աստիճանաբար, հասկալիս բազմաթիվ մարդկային կյանքեր իսկած 1905-1906 թվականների հայ-թաթարական ընդհարումներից հետո, հայերի թիվը Ելիզավետպոլիս-Քանաքոպոլիս նահանգում բավական նվազել է, եւ բազմացել են սելջուկների հետ ընդհանրվել եւ Հայոց Արեւելյան կողմնամասի սարածները թափանցած օդում թուրքերը, որ կոչվում էին կովկասյան թաթարներ...

Քանաքոպոլիսի Սուրբ Հովհաննես Սկրիչի եկեղեցին: Երեւանյան 1988 թվականի հանրահավաքներից մեկի ժամանակ դասնեցին, թե ինչպես հայրենի հավաքից ու մշակութային որոշ չափով հեռացած Քանաքոպոլիսից մի սկիզբ մասսադարվել էր եկեղեցում եւ այնտեղ նորածին մի տղայի մկրտեցին Անդրանիկ անունով...

ղուները: Այդուհանդերձ, քաղաքային վանքերում քարոտակվել է հայ կրթական-մշակութային կյանքը: Հայսնի են բազում ձեռագիր մատյաններ, որոնք ընդօրինակվել են 14-15-րդ դարերում «ի յերկիրս Քանաքոպոլիս»:

16-րդ դարում Քանաքոպոլիսը վերակառուցվել է եւ անցել Սեֆյան Պարսկաստանին՝ որդես առանձին խանության կենտրոն՝ մինչեւ 19-րդ դարի սկիզբը: Այս ժամանակաշրջանում, հայ եւ օսար աղբյուրների վկայությամբ, Քանաքոպոլիսն էր նրա քաղաքային բնակչությունը հիմնականում (թեք ոչ ամբողջապես) կազմել են հայերը: Նրանք քարոտակել են ժամանակակից իրենց հայրենի երկիրը, կառուցել բազում ֆաղափապետական ու հոգեւոր շինություններ: Այսպես, 1633-ին է կառուցվել Քանաքոպոլիսի վերահիշյալ Սուրբ Հովհաննես Սկրիչ մայր եկեղեցին: 18-րդ դարի կառույցներ են ֆաղափի Սուրբ Ամենափրկիչ, Սուրբ Ասվածածին, Սուրբ Սարգիս, Սուրբ Թադեոս եկեղեցիները...

1804 թվականից Քանաքոպոլիսը ընդգրկվել է Ռուսական կայսրության մեջ, վերանվանվել Ելիզավետպոլիս եւ որոշ ժամանակ անց դարձել համանուն նահանգի կենտրոնը: Այս ժամանակաշրջանում եւս Քանաքոպոլիսն էր քաղաքային հայության թիվը գերակշռել է եղել: Ըստ որոշ վիճակագրությունների, Ելիզավետպոլիսում

1918 թվականին, երբ արեւելահայկանոս կազմավորվեց Ադրբեջանի մուսաֆաթական հանրապետությունը, նրանում ընդգրկվեցին դասնական Հայաստանի մի քանի բնակավայրեր, այդ թվում նաև՝ Քանաքոպոլիս: Հասկալիս Այսրկովկաս ներխուժած օսման թուրքերի աշակցությամբ, թուրքական նոր դեռություն ստեղծելու համար, այդ շինությունները հանձնվեց նրանց ցեղակից կովկասյան թաթարներին, որոնք այդուհետ կոչվեցին ադրբեջանցիներ...

Ադրբեջանի խորհրդային հանրապետությունն արդեն ոչ միայն իր կազմում հաստատեց Քանաքոպոլիսը՝ որը Հյուսիսային Արցախում հանդերձ, այլեւ յուրաքանչեւ Լեռնային Ղարաբաղում ու Նախիջեւանում... Ելիզավետպոլիս-Քանաքոպոլիս վերանվանվեց Քյանքա, առաջ Կիրովաբադ (1935), որ դարձավ հանրապետության երկրորդ ֆաղափը: Խորհրդային սահմաններին այն դեռեա հայաստան էր. ուներ շուրջ 40 000 հայ բնակչություն, որ, չնայած ազգային իրավական սահմանափակումներին ու ճնշումներին, քարոտակում էր իր կենսագործունեությունը: Հասկանալի է, որ ֆաղափի մի քանի կառույցներ ստեղծվել են հայ ճարտարապետների նախագծերով: Ունեցել է հայկական դպրոցներ, մամուլ. 1935-1949 թվականներին գործել է հայկական թատրոն...

1988 թվականին, երբ սկսվեց Ղարաբաղյան ազատագրական զորքի արժանացումը, Սուրբ Հովհաննես Սկրիչի եկեղեցին նաև Կիրովաբադ-Քանաքոպոլիսի հայաբնակ թաղամասերը. սկսվեցին ջարդեր ու ավերումներ: Միայն լավ կազմակերպված ինքնապաշտպանության շնորհիվ սեղից հայության մեծագույն մասը խուսափեց ֆիզիկական ոչնչացումից եւ տեղափոխվեց Հայաստան ու Արցախ: Հայոց Քանաքոպոլիս լիովին հայաթափվեց, եւ հասկալիս Լեռնային Ղարաբաղի ազատագրումից հետո, արդեն ըստ ամենայնի թուրքացած եւ կրկին Քյանքա վերակոչված Քանաքոպոլիսն ու նրա քաղաքային, ինչպես առհասարակ Ադրբեջանի բոլոր բնակավայրերում, ղեկավարած ծրագրերով սկսեցին վերացնել նաև բոլոր հայկական հետքերը...

Դեռեա խորհրդային սահմաններին սկիզբ առած դասնական հրեշտակոտ զեղծարարությամբ՝ բունիաթովականությամբ, որին փոխարինեց առավել մարտաշունչ ալիտականությունը, Ուսիք-Արցախից սերված բոլոր հայ մասնագիտները համարվեցին ծագումով աղվան-ադրբեջանցիներ, իսկ սեղի եկեղեցիները՝ աղվանական: Այդուհանդերձ, բազում հայկական եկեղեցիներ չխուսափեցին ավերումից: Այն ձեռքը, որ փորեց Ջուղայի հազարավոր խաչքարեր, ոչնչացրել կամ աղաքեց է նաև Քանաքոպոլիսում հայկական եկեղեցիները: Այսպես, ադրբեջանցի վանդալները հիմնահասակ կործանել են ֆաղափի Սուրբ Ամենափրկիչ, Սուրբ Ասվածածին եւ Սուրբ Թադեոս եկեղեցիները: Մայր եկեղեցին՝ Սուրբ Հովհաննես Սկրիչը, որտեղ մինչեւ 1988-ը հնչում էր հայոց դասարանը, հայերեն արձանագրություններ վերացնելուց հետո, վերածել են մուսուլմանական մոլորակոտ ակումբի: Սուրբ Սարգիս եկեղեցին վերանորոգել են թուրքական ուժով եւ վերածել թանգարանի: Ինչ վերաբերում է Սուրբ Գրիգոր Լուսավորչի եկեղեցուն, առաջ այն, որ 1918-ին դիմացել էր թուրքական հրեշտակոտ համազարկերին, անկարող էլ եղել ֆանդել, ուսիքի, ջնջելով հայկական բոլոր խորհրդանշանները, համարել են աղվանական (այս կառուցվածքով թեք սես Սամվել Կարադեյան, Հյուսիսային Արցախ, Երեւան, 2004):

Ամիսապետ է նշել, որ թուրքի կործանարար ձեռքն այստեղ հարված է հասցրել նաև դարձական մշակութային: Առավել ընդունված կարծիքով (որ վիճարկելի է) Քանաքոպոլիսն է ծնվել եւ աղբյուր դարձել մեծ բանաստեղծ Նիզամի: Նրա ավանդական գերեզմանատեղում 1947-ին հայ եւ ռուս ճարտարապետների նախագծով կառուցվել է դամբարան: Ադրբեջանցիները ոչ միայն վաղուց ի վեր սեփականացրել են թուրքերն ոչ մի տղ չգրած, ավելի մի թուրքերն ու ճամառած դարձրել խոսուհուրդյուն դասականին (մինչեւ անգամ նրա արձանը 2012-ին կանգնեցրել են Հռոմի «Վիլլա Բորգեզե» զբոսայգում՝ որդես Ադրբեջանի մեծ բանաստեղծի), այլեւ ձգեցել են դամբարանի դարձնել գրությունները փոխարինել թուրքերով: ➔ 10

«Secret Nation» գիրքը թուրքիայում թաքնված հայերի մասին

«Արեւելյան Ամասոյիան հայերի բնօրրան էր դարձրել շարունակ նախնական Օսմանյան թուրքերի ներխուժումը այնտեղ 16-րդ դարում: Հայերի կենսունակ ամրացումը վերջիններս լուրջ հաջողություններ են հասնում ներկայացնում են որդես հետեւանի իշխանության իրենց սկսած համեմատական ազատությունների, բայց իրականում հայերը ահապոր դժվարությունների հետ են առնչվել: Օսմանյան կայսրությունը նույնպէս, եւ որոշ դեպքերում անհամեմատ ավելի դաժան էր, քան որեւէ այլ ինքնիշխան կառավարություն, որը Եվրոպայում էր առաջացել: Եթէ հայերը վերադարձնել են, եւ որոշները նույնիսկ բարգավաճել, դա եղել է շնորհիվ իրենց արիության, խիզախության, նաեւ հասարակականության, եւ ոչ թէ իրենց սիրակալների բարյացակամության կամ իրենց ընձեռնած հնարավորությունների: Հաջողությունները, սակայն, հայերին չհնայեցին, որ բռնությունների չենթարկվեին: Նրանց որդես օսար գործակալների էին դիտարկում իրենց իսկ բնօրրանում եւ հարյուր հազարավորներ կոտորածների ենթարկվեցին 1894-ին եւ 1908-ին: Իսկ երիտթուրքերը ավելի ուշ 20-րդ դարի առաջին ցեղասպանությունը իրագործեցին նրանց դեմ», գրում է «The National» թարգմանակարանում **Կառլ Կոմիտեզի** գրախոսելով լրագրող **Ավետիս Գազարյանի** մասնավորապէս Հայաստանի մասին դասընթացը «Secret Nation» («Թաքնված ազգ») խորագրով գիրքը:

Հաճախը սիրիահայ է, բայց մեծացել է Արգենտինայում: Առաջին անգամ «թաքնված հայերի» մասին է լսել 1980-ական թվերին: 2011-ին Թուրքիա է ժամանել որոնելու նրանց: «Ոչ մի մանրուք չի վրիպել նրա աչքերից: Նա ամենայն մանրամասնությամբ եւ խիստ զգացմունքային իրական դասարաններում կարողացել է ներկայացնել Թուրքիայում թաքնված հայերի ողբերգական մահմեդական դարձած հայերի ողբերգականը: Ինչպէս կարող են նրանք լիիրաւ փաղաքացիներ լինել մի ժողովրդի, որը զոլաբանում է իրենց նախնիներին կոտորած եւ սեղանահանած ջարդարներին: Երողանը Թուրքիային ներկայացնում է միաժամանակ եւ որդես նախնիներին եւ Օսմանյան փառավոր կայսրության ներկայիս շարունակողին: Նրան ինքնադատող ընդունելով հանդերձ, որ Թուրքիան խախտում է շարունակ միջազգային օրենքները, հետադարձում փոքրամասնություններին, անարգում մարդու իրավունքները եւ սղառնում արաբական որոշ երկրներին, այնուամենայնիվ շարունակում են իրենց, որ Թուրքիան անհրաժեշտ կողմ է, եւ նրա կարիքը իրենց ունեն: Այս գիրքը ցույց է տալիս, թէ ինչու նման կարծիքի են անձինք եւ ժողովրդի մասնակցները: Եւ հրաժարվել իրենց այդ հանդուրժողական դիրքորոշումից», եզրակացնում է գրախոսողը: **Վ.Ս.**

ԳԵՎՈՐԳ ԳՅՈՒԼՈՒՄՅԱՆ

ԵՊՏ-ում ԵՊՏ-ում ԵՊՏ-ում
Մենք սովորել ենք դառնել ուրիշների մասին ըստ մեզ, եւ եթէ մենք սիրով ներում ենք նրանց մեր թերությունները, խստորեն դատապարտում ենք նրանց այն բանի համար, որ նրանք գերեւ են մեր արժանիներից:

Մուսուլման Գալոպայի «Ձորի Միտում» վեպի համանուն էկրանավորման մեջ մի հասկած կա, որտեղ կիսախենթ Գալոպ Միտումը ասում է. «Եւ սեն, գեթ մեր սուզվել է, մնացել են փառերը՝ բերած, եւ արդ ժամն է, որ ընդհատվենք ցողոց, փառերով այս իրար գլուխ ջարդեն»:

Թե վերնագրի հետ ինչ կապ ունեն «Ձորի Միտում» ֆիլմն ու հասկապետ այս հասկածը, կամ Բալզակը, դարձ կլինի սուրբ:

Սույն թերթի անցյալ շաբաթվա համարում կրկին անդրադարձել էի Երեւանի դեպարտամենտին, որտեղ ֆնսդատական հայացքների արժանացան համալսարանի ղեկավարները: Բայց, եկեք ընդունենք, որ համալսարանի ղեկավարությունն ամբողջ համալսարանը չէ:

Բոլորս լավ ենք հիշում, որ մինչեւ ՀՀ-ի իշխանափոխությունը ԵՊՏ-ում վերջիններս հարող ուսանողներն ու դասախոսները, իսկ նրանք լուրջ էին, ֆայլում էին «էս սարն իմն է, էս ծառն իմն է»՝ ասող հայսինի աղվեսի դեմքի արտահայտությամբ ու ամենայն հավասով հանդգնած էին, որ համալսարանն իրենց «դատական օջախն» է: Շատերն են ներդրել այդ դեմքի արտահայտությունից ու մտածելակերպից: Շատերն են ցանկացել օր առաջ ազատվել՝ դեմքից կարծես Հանրապետականի կրծքանշանը թափող դասախոսներից ու նրանց կողմից հովանավորվող, առաջ կաղին կերած, դարձաբար խոճկորի արտաբերում ուսանողներից:

Շաբաթներ առաջ Հայաստանում սկիզբ առած փոփոխական փոփոխումը մեզ սկսեց այդ հնարավորությունը, իշխանափոխություն եղավ, եւ նույնիսկ դեմքից հանրապետականի կրծքանշանը թափող դասախոսներն ու խոճկորի արտաբերում ուսանողներն սկսեցին անխնայ հայից Սերժ Սարգսյանին, Էդվարդ Շարմազանյանին, Գալոս Սահակյանին, Արմեն Աւետիսյանին ու, ամեն դեպքում, եւս մեկ անգամ՝ Աւետիսյանին, չնայած նրան, որ ժողովրդի թեկնածուն խնդրել էր՝ չհայիցել: Հիմա կարծես՝ ամեն ինչ անցել է, հանրապետականներն արդեն կամաց-կամաց «խելով ժողովուրդ» են դառնում: Բայց երբ եկել է ժամանակը՝ ամեն բան մոռանալու, համալսարանն աղաքատախանայանացնելու, հավասարություն ստեղծելու, անհավասարությունը վերացնելու, բոլորը Նիկոլ Փաշինյանի «հետևորդներ» են դարձել, նույնիսկ՝ որոշ թափում հանրապետականներ, բոլորը «դոկտր» են ու բոլորը գտնում են, որ ժամանակն է նախկին հանրապետականներին մի լավ «դաս

ԵՊՏ-ում բարբերն ինչպես ուր են

սալու», իսկ թէ ինչպիսին է այդ դասը, դժվար է դատարարել, քանի որ «դատարարներ» լուրջ են, մեթոդները՝ բազմազան: Եւ այդ իսկ դատարարականությունը ԵՊՏ-ում «Դոկտրինայի» բանակի 2-րդ, «Միջանցալսարանային դասարանի քրեագր» ոսփ է կանգնել՝ «դատարանային արդարությունը» վերականգնելու, այն է՝ մի այլընտրանքային հոգեւոր մահ հանրապետականներին, մի քանակ հիշելի է խորհրդային Երջանի «ՄԵՐՄԱ» ծրագիրը. անուրձ վառ, դեռ օրորոցում մեռած հանդուրժողականություն:

Ինչ խոսք, բոլոր իմաստներով դատարարն ու առնելը միտ էլ օգտակար է եղել մարդկությանը, բայց, ներքեցի, վրիժառու բարեկամներ, հեղափոխությունը սիրո չէր, ինչպէս եւ ասում, բաց ձեռքերի չէր, ինչպէս եւ ուզում ճնշել, եւ վերջապէս, եթէ հիմա դուք հետադարձ եք նրանց, ովքեր շաբաթներ առաջ հետադարձում էին ձեզ, ո՞րտեղ է կայանում սարբերությունը, որտեղ է դրսևորվում հանդուրժողականությունը, սերը: Լավ, դարձ հարց չաւ. ո՞րն է ձեր ու նրանց սարբերությունը. գումարելիների տեղափոխությունից գումարը չի փոխվում, չէ: Ի՞նչ է, 18-19-րդ դարի սրկաշիրական ժամանակագրումն է, սուրկն ու սրկաշիրն էլ տեղում փոխվել են: Մեկ-երկու շաբաթ «մերժման» գոռացի ու մնացի այդ մերժողականության ալիքի սակ: Ուրիշ եկեք, քանի չեք խեղդվել: Որեւէ բան մերժելն այսօր ձեր առջան է դարձել, այդ ալիքի ուժգնությունն այնքան մեծ է, որ սկսել եւ մերժել հենց համալսարանին, ղեկավարը, որ այնտեղ ոչ մի լավ բան չկա, եւ, մեծ ավետիս, դուք կերեք փրկությունը նրա: Բայց մոռանում եք, որ, բոլոր դեպքերում, սա ԵՊՏ-ն է, որի դարբնոցում հարյուր տարի անընդմեջ կռվել են մեր մեփի ջախակիրները, եւ նույնիսկ ինքը՝ Նիկոլ Փաշինյանը, ում սիրո ու հանդուրժողականության կոչերը ոմանց կողմից ընկալվում են որդես խոսքի գեղեցիկ կառույցներ, ոչ՝ ավելին:

Դուք որակյալ կրթություն եք դաժանաբանում առանց սովորելու, կարգալու եւ ընդհանրապէս՝ զաղափար կազմելու՝ ինչ է կրթությունը: Չենք մոռանում չէ, որ մենք մեր վստահությունն ու համակրանքը վայելող ԿԳ նախարար ունենք, բայց նրա ղեկավարած նախարարության մաս կազմող կառույցը մեղադրվում է կրթության ցածր որակ ունենալու համար: Իսկ կրթության որակը բարձրացնելու լավագույն միջոցը համարում եք... ռեկտորի հրաժարականը: Եթէ է, ռեկտորին կարելի է մեղադրել նվազագույնը 29-58 աշխատանքային դատարանական թերազման մեջ, բայց եթէ որեւէ մեկը կարծում է, որ ռեկտորի հրաժարականով ու դատարանային անգրագետ անվանելով բարձրանալու է

կրթության որակը, աղա, մեղմ ասած, եւս լուրջ չեն համարում, քանի որ դատարանականության ամենագործող կողմնակցան հասկանում է, որ կրթության որակը երկրում կարող են բարելավել ԿԳ նախարարն ու նախարարությունը, կառավարությունը, իրենց խելամիտ դատարարականությամբ, եւ ամենակարեւորը՝ ուսանողությունն՝ իր սովորելու ցանկությամբ եւ ունակությամբ: Եթէ առարկություններ չկան, անցնենք մեր վերոնշյալ բարեկամներին:

Ինչ խոսք, համալսարանում (ինչպէս հանրային բաղնիքում, թաղապետարանում, հեռավոր գյուղի գյուղատեղատարանում, Տաղիկասանում ու տարածակալ գաղափարականներում) կան մարդիկ, որոնց ղեկ է ամենայն սիրով ու նվերությամբ բացաւրել, որ ինքը, ինչպէս Նիկոլն է ասում, ֆաղափական դիակ է (չնայած՝ թող ֆաղափականն ու հասարակականն ինքը որոշի), եւ ինչպէս Գալոս Սահակյանն է ղեկում, ոչ էական մարդ է, եւ ու ժամանակն է՝ աշխարհայացքը վերանայելու ու ճիշտ արդիւն: Բայց այդուհանդերձ, այդ որոցեսի ժամանակ անընդունելի է որեւէ ֆայլ, որն իր մեջ դատարանական է անհավասար ու վրեժխնդրության տարրեր: Բոլոր դատարաններում մենք հայ ենք, եւ մեր գերխնդիրը ղեկ է լինի ոչ թէ անցյալի սխալների հիման վրա մեր եղբայրներին ճնշելը, այլ՝ սիրելը, սովորեցնելը, միասին լինելը, ուժեղ լինելը:

Իսկ որդես վերջաբան ուզում եմ ասել՝ եթէ որեւէ մեկը կարծում է, որ ժողովրդական հաղթանակն իրեն թույլ է տալիս ֆիզիկական ու հոգեբանական հաւելեալաբար տեսնել՝ իր իսկ բնորոշմանը դատարանների հետ, աղա ուզում եմ հավաստեցնել, որ ինքը դատարան է, դատարան է գաղափարապետ, հոգեբանորեն, որովհետեւ դատարանը եղել է հանուն այնպիսի հաղթանակի, որի արդյունքում՝ երկրի ներսում որեւէ մեկը ոչ մի դեպքում չէր դատարան: Եւ եթէ հաւելեալաբար տեսնելու ձգտումը մեծ է, զնայեք սահման ու այնտեղ հաւելեալաբար տեսեք մեր կենսաբանական թեմանու հետ. ի գործ:

Հ.Գ. Տեղացի Երանյանն ոչ մի վայրկյան չեն մոռանում, որ համալսարանում կան խնդիրներ, որոնք տարիներ շարունակ կարան են լուծման, ոչ մի վայրկյան չեն մոռանում, որ հավաստեցել ու հավաստում են նոր կառավարությանը, բայց ամեն ինչ իր ժամանակին ու օրենքի օրհանգիներում, ինչպէս նոր կարգերն են դաժանում, իսկ մենք, իհարկե, որոշ վերադառնումներով, կողմ ենք նոր կարգերին:

Բոլորս էլ ձգտում ենք լավ կրթության ու բարեկեցության, բայց՝ առանց չափն անցնելու. չափի զգացողությունը լավ բան է, նույնիսկ՝ չափն անցնելու ժամանակ:

Հայոց Գանձակը

ժեմերը, աշխարհը մնում էր եւ մնում է անտարբեր...

Տխուր է եւ խորհրդանշական, որ այսօր Գանձակի փոքր ֆաղափներ են հռչակված նույն դաժան ճակատագրին ենթարկված Կարսը եւ Ջնյունիան: Ընդամենը, ասեմ, որ այն ջերմ զգացումները, որ մենք տեսնում ենք Կարսի, Մուսի, Վանի եւ առհասարակ Արեւմտյան Հայաստանի մեր նվիրակալ վայրերի հանդերձ, նույնը ղիշի ունենանք նաեւ Հայոց Գանձակի եւ առհասարակ Հայոց Արեւելյան կողմանի բոլոր զավթված տարածքների նկատմամբ, որդես մեր հայրենիքի մի

անկադմեթի մաս: Ուսի անհրաժեշտ է լավ ճանաչելով՝ վառ դաժան կորսված հայրենիքի դատարանական իրաւունքները, որդես ժամանակի ընձեռած դատարանային դեպքում դատարան եւ իրավասու լինենք վերադարձնել մեր կորուստները: Դատարանային հերոսամարտի ժամանակ Գանձակի դատարանային ունեցանք մի այդպիսի դատարանային առիթ, որից, ցավով, չկարողացանք օգտվել...

Վստահ եմ, որ գալիքը կընձեռնի մեր կորուստների վերադարձման նորանոր դատարանային առիթներ. վկա՝ ազատագրված Արցախը:

Յունիսի 12-ին, դասնության մեջ առաջին անգամ, սեղի ունեցավ ԱՄՆ-ի և ԿԺԴ-ի նախագահների հանդիպում, որն անցկացվեց Սեյնթու կղզում գտնվող «Կամբելլա» հյուրանոցում:

1980-ականների կեսերին Թրամփը նախագահ Ռեյգանի վարչակազմին խորհուրդ էր տալիս կոչ դիմել միջուկային զինաթափման շուրջ խճճ-ի հետ բանակցություններ վարել: Այժմ նա ստիպված է նույն թեմայով ինքն քննարկել հյուսիսկորեացի անկախաստեղծի ինքնակալի հետ, գրում է The New York Times-ը:

Ինչպես տեղեկացնում է գերմանական Sueddeutsche Zeitung թերթը, նախագահ Դոնալդ Թրամփի և ԿԺԴ բռնադատ Կիմ Չեն Ընի դասնական ձեռնարկումը տեղ է տեսնում վարկյան, և «այդ դեպքում կմնա դասնության մեջ»: «Մարդիկ կմտածեն, թե տեսնում են ֆան-սաստիկ ֆիլմի դրվագներ», մեջբերում են հոդվածագիրները Կիմ Չեն Ընի խոսքից:

Նույն օրը, որ սինգապուրյան հանդիպումը հաղթանակ է Կիմ Չեն Ընի համար, որը համախառնաբար կարևորություն ունեցող դեմ դարձավ: The Washington Post թերթի բնորոշմամբ, Թրամփը իր հերթին փորձեց աղաքցել, որ ինքն ի գործ է ածել այն, ինչը չհաջողվեց իր նախորդ Բարաք Օբամային:

Պետք է հիշել նախկին աշխատակից **Վեոնի Երանյան** կարծում է, որ Կիմ Չեն Ընը հանդիպման արդյունքը կօգտագործի դասնական ավելի երկար մնալու համար, իսկ Թրամփն ուզում է հասնել արտաքին ֆաղափական խոսքի հաջողության, որը դեռ կգա 2020 թ. նախագահական ընտրություններում:

34-ամյա Կիմը ավելի քան կրկնակի երիտասարդ է 72-ամյա Թրամփից և ժնեում ուսանած լինելու շնորհիվ ավելի կոսմոպոլիտ լինելու համար, քան Թրամփը: Եթե ԱՄՆ նախագահը չկարողացավ ընկերական հարաբերությունների երևութա-

Ըստ որում, նոր փաստաթղթում ոչինչ չի սպասվում միջուկային զենքի ԿԺԴ-ի լիակատար, անհրաժեշտ և սուզվելի հրաժարման և միջնադարյան քաղաքականության հրաժարման ոչնչացման մասին:

Իր հերթին նախագահ Դոնալդ Թրամփը դարձավ նախագահական փոփոխության երաշխավոր: Նախագահ Դոնալդ Թրամփը և Կիմ Չեն Ընը կարծիքներ խոր, հանգամանակի փոփոխություն կատարեցին ԱՄՆ-ի և ԿԺԴ-ի միջև նոր հարաբերությունների հաստատման առնչվող հարցերի և Կորեական թերակղզու տեսական խաղաղ շեփման հաստատման շուրջ: Բացի դրանից, երկու երկրների նախագահները դայնամիկորեն արձանագրեցին արժանապատիվությունների ղեկավարների մակարդակով հանդիպումներ անցկացնել՝ զագաթաժողովում ձեռք բերված դայնամիկորենությունների կատարման ընթացքը ֆունկցիոնալ համար:

Հանդիպման արդյունքների հիման վրա

կը», նեց ԱՄՆ նախագահը: Անցյալում ԿԺԴ-ն ԱՄՆ-ի հետ արդեն բանակցել էր հարաբերությունների հաստատման վերաբերյալ, և նույնիսկ տեղ էր նախատեսվել Փենյանում ԱՄՆ դեսպանատան համար: Սակայն ԱՄՆ-ում Ջորջ Բուշի նախագահ ընտրվելը ձախողել էր այդ բանակցությունները:

ԿԺԴ-ի հարեան երկրները ընդունված հայտարարության տեսքով ընկալվեցին ավելի օրոհ դրակազմում: Եթե տեղի ունենա Կորեական թերակղզու միջուկազերծման ուղղված դրական նախադեպ, ապա մենք միայն կողջունենք դա, ՔԱՀ Հոբոստի գործակալությանը հայտարարեց ՌԴ փոխարտգործնախարար **Սերգեյ Դյաչև**: Նա հույս հայտնեց, որ ԿԺԴ-ի դեմ ուղղված դասնականացման մեթոդները կմոտասի բնականորեն սնեական համագործակցության հաստատմանը, այդ թվում՝ Ռուսաստանի Դաշնության հետ:

Չինաստանը իր հերթին հույս ունի, որ ԱՄՆ-ը և ԿԺԴ-ն կկարողանան հասնել փոխադարձ վստահության մթնոլորտի հաստատմանը: ՉԺԴ-ն մտադիր է այսուհետև ես կառուցողական դեր խաղալ Կորեական թերակղզում խաղաղության հաստատման գործում:

ԱՄՆ-ի և ԿԺԴ-ի ղեկավարների ստորագրած ամփոփիչ փաստաթուղթը մեկնաբանելով՝ ճապոնիայի կառավարության գլխավոր ֆարսուղար ընդգծեց, որ Տոկիոն գնահատում է ԱՄՆ նախագահ Դոնալդ Թրամփի առաջնորդական ջանքերը, բայց ակնկալում է ամերիկյան կողմից ստանալ հավելյալ մանրամասնություններ: ճապոնիայի արտգործնախարար **Տարո Կոնո** կարծիք արտահայտեց, որ Կորեական թերակղզում միջուկային օբյեկտների խոսքով վերացումը կդադարանա սասնամյակներ, բայց միջուկային զենքի և համադասասխան օբյեկտների ոչնչացումը այնքան էլ լավ ժամանակ չի խլի:

ճապոնական «Նիկեյ» թերթին սված հարցազրույցում համանման կարծիք արտահայտեց Հարավային Կորեայի վերամիավորման հարցերի նախարար **Սուն Զոն Ընը**: Միջուկային զենքի և օբյեկտների ոչնչացման ձգձգումների համատեղում ԿԺԴ-ն դադարեցրել է երեք տասն երաշխիքներ՝ սնեսական, ֆաղափական և ռազմական:

Դոնալդ Թրամփի և Կիմ Չեն Ընի ստորագրած համատեղ հայտարարության տեսքով արձանագրվեց, որ սա երկու ղեկավարների առաջին հանդիպումն էր, կարելի է ասել, որ դա հնարավոր առավելագույն արդյունք է, կարծում է «Россия в глобальной политике» հանդեսի գլխավոր խմբագիր **Ֆյոդ Լուկյանովը**:

Իրական արդյունքն առկա է. դեռ կես արի առաջ Կորեական թերակղզին հայտնվել էր միջուկային դասնականացման շեղում: Այսօր ԿԺԴ-ի և ԱՄՆ-ի նախագահները հանդիպում են բարեկամական մթնոլորտում, իսկ դասնականացման մասին խոսք անգամ չկա: Դա ինքնուրույն փոփոխության հաջողություն է. հեռացել են անդունդի եզրից և սկսվել է երկխոսություն, գտնում է Վլադիմիր Պուտինը: Հեռավորաբանության դաշնային համալսարանի փոխնախագահ **Արյուն Լուկինը**:

Նրա խոսքերով՝ միամտություն է կարծել, թե այդ փաստաթղթում կլինին ինչ-որ կոնկրետ դարձվածքներ: Իրանի միջուկային ծրագրի հետ կապված 2015 թ. բազմակողմ համաձայնագիրը դադարեցրել էր մի քանի տարի համար ու հետևողական աշխատանք, հիշեցնում է փորձագետը:

Միևնույն ժամանակ, երկու նախագահների ստորագրած փաստաթուղթը ենթադրում է, որ մոտ ժամանակներս սկսվելու են բարձր մակարդակի բանակցություններ: Հաստատվել է, որ բանակցությունները կլինեն դժվար, և երկարատև, բայց հենց դրանց ընթացքում դեռ է մտադիր կոնկրետ դայնամիկորենություններ: **Պ.Բ.**

Թրամփ-Կիմ Չեն Ըն դասնական հանդիպումն ավարտվեց բեկումնային հայտարարությամբ

Պատժամիջոցների մեղմացում միջուկազերծման դիմաց

ըն՝ ասված սինգապուրյան զագաթաժողովի նախօրեին:

Դեռ վերջերս երկու ղեկավարները փոխանակում էին սղառնալիներ և վիրավորանքներ: Դոնալդ Թրամփը Կիմ Չեն Ընին անվանել էր «մարդ-հրթիռ, որի առաքելությունը ինքնառնչացումն է»: Հյուսիսկորեացի ղեկավարն իր հերթին ԱՄՆ նախագահին անվանել էր «գառաձայն ծերուկ»: ԱՄՆ-ը և Հյուսիսային Կորեան դասնականացումը դասնականացնում էր «գառաձայն ծերուկ»: ԱՄՆ-ը և Հյուսիսային Կորեան դասնականացումը դասնականացնում էր «գառաձայն ծերուկ»: ԱՄՆ-ը և Հյուսիսային Կորեան դասնականացումը դասնականացնում էր «գառաձայն ծերուկ»:

Սակայն Սինգապուրում Թրամփն ասաց, որ իր երկիրը ԿԺԴ-ի հետ կստեղծի հիանալի հարաբերություններ, իսկ Կիմ Չեն Ընը խոսեց հանդիպման նախօրեին հաղթանակած մի շարք խոչընդոտների մասին: Նախադեպ երկու ղեկավարները անցկացրին 45 րոպեանոց դռնփակ հանդիպում, իսկ հետո կայացավ մի նոր հանդիպում՝ արդեն խորհրդակցությունների մասնակցությամբ:

Հյուսիսկորեացի ղեկավարի կողմից էին նրա արձանագրությանը և հասույ ծառայությունների նախկին ղեկավարը: Վերջինս ԱՄՆ դեսպարտար Սայֆ Պոմփոյի հետ բառացիորեն փրկել էր հանդիպումը, երբ դրա անցկացումը հայտնվել էր վսանգի սակ: Թրամփի կողմից նստած էր Սայֆ Պոմփոն:

Քիչ հեռվում ազգային անվանագրության գծով խորհրդակցական Ջոն Բոլթոնն էր, որը սաստիկ գայրացել էր Փենյանին՝ դասնականացումը միջուկային զինաթափում Լիբիայի օրինակով: Լիբիայի ղեկավար Մուամմար Զադի Գադֆիի դասնականացումը մասնականացնում էր լավ հայտնի են Կիմ Չեն Ընին:

Թրամփը և Կիմ Չեն Ընը արդեն Սինգապուրի դորոցների դասնականացումը դասնականացնում են մեղմացումը առաջինը դեմ առ դեմ հանդիպած երկու ղեկավարներ:

Երկու ղեկավարների հանդիպումը շատ փորձագետներ համեմատում են 1972 թ. Պեկինում կայացած Ռիչարդ Նիխոն-Մաո Յզեդուն հանդիպման հետ, ինչը սասնամյակների թեմանաճից հետո հանգեցրեց չին-ամերիկյան հարաբերությունների ջերմացմանը: Սակայն դասնականացումը **Սարգարթ Սամիլլանը** նշում է, որ Նիխոնի այցելությանը նախորդել էր երկարատև նախադասնականացումը, իսկ այցի նպատակներն անհամեմատ համեմատ էին, միջնորդ Թրամփի ղեկավարում գործ ունեն միջուկային զինաթափման հետ:

ՄԱԿ-ում ԱՄՆ-ի նախկին մտային ղեկավար **Բիլ Ռիչարդսոնը** կար-

կանությունն արտահայտել Մեծ յոթնյակի զագաթաժողովում Կանադայի վարչադատ Զասթին Թրյուդոյի հետ հանդիպման ժամանակ, ապա դժվար է դասնականացնել, թե նա ինչպես է կարողացել դասնականացնել վարկյաձեռն դրսևորել հյուսիսկորեացի ղեկավարի հետ Սինգապուրում բանակցելիս, գրում է The Times թերթը:

ԱՄՆ-ի և ԿԺԴ-ի ղեկավարների երկու սղառնալի սինգապուրյան հանդիպման անցկացումը, որը ինչ-որ դեպքում հայտնվել էր ճախողման վսանգի սակ, ավարտվեց հայտարարության ստորագրմամբ: ԿԺԴ-ն խոստանում է ջանքեր գործարդել Կորեական թերակղզու միջուկազերծման ուղղությամբ, իսկ ԱՄՆ-ը դա դիմաց հյուսիսկորեացիներն կսանվանագրության երաշխիքներ: Բայց թե դա ինչպես կդրսևորվի իրականում, մնում է անորոշ, արձանագրում են փորձագետները:

ԱՄՆ-ի և ԿԺԴ-ի նախագահներ Դոնալդ Թրամփի և Կիմ Չեն Ընի ամփոփիչ հայտարարությունը հակիրճ բնութ է կրում. այն ունի ընդամենը չորս կետ:

Մասնավորապես, հաստատվել Փանմունջոնի արդիվ 27-ի հայտարարությունը, ԿԺԴ-ն դարձավ Կորեական թերակղզու միջուկազերծման ուղղությամբ: Արդիվ ԿԺԴ-ի և Հարավային Կորեայի նախագահներ Կիմ Չեն Ընը և Սուն Զոն Ընը Փանմունջոնում ստորագրել էին համատեղ հայտարարություն, որտեղ ԿԺԴ-ն խոստանում էր միջուկային զինաթափումը դասնականացնել Կորեական թերակղզու միջուկազերծման նպատակով:

նախագահ Թրամփը լրասվամիջոցներին հայտարարեց, որ Կորեական թերակղզու միջուկազերծումը սկսվելու է շատ շուտով: Իր հերթին, Կիմ Չեն Ընը կարեւոր փաստաթղթի ստորագրումն անվանեց երկու երկրների փոխարաբերությունների նոր մեկնարկ և խոստացավ, որ աղաքայում կլինեն մեծ փոփոխություններ:

Իր մամլո ասուլիսում նախագահ Թրամփը որոշ դարձաբանումներ սվեց ստորագրված փաստաթղթի առնչությամբ: Նա հայտարարեց, որ Կորեական թերակղզում ամերիկացի զինծառայողների թիվը էաղես չի կրճատվի որդես ԿԺԴ անվանագրության բաղկացուցիչ մաս: Բացի դրանից, նա խոստացավ, որ Հարավային Կորեայի հետ ԱՄՆ-ի գործակալությունները կդարձան լավագույն ժամանակ, քանի որ ԿԺԴ-ի հետ բանակցություններն ընթանում են ճիշտ ուղղությամբ: Միևնույն ժամանակ, դա ԱՄՆ-ին հնարավորություն կսանեստել զգալի գումարներ:

Ամերիկացիների զիջումների թվում է նաեւ այն, որ ԱՄՆ-ը կասեցնում է ԿԺԴ-ի դեմ ուղղված դասնականացման կիրառումը 300 կետով: Նրա խոսքերով, ինքն որոշել է այդ նոր կետը չգործարդել, քանի որ դա կլինի անհարգալից վերաբերում, բայց դասնականացման գործարդումը կբարունակվի:

Սակայն խոսք չկա արդեն գործող դասնականացման մասին: «Պատժամիջոցները կչեղարկվեն, երբ մենք համոզվենք, որ միջուկային զենքն այլևս գործն է», հայտարարեց Թրամփը իր մամլո ասուլիսի ժամանակ: «Դեռ չի եկել նաեւ դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման ժամանակ»

Սահմանադրական Չինարի գյուղում մինչև արեւելք կներդրվի արտաֆին լուսավորության LED համակարգ

Տավուշի մարզի Չինարի գյուղը երեք կողմից սահման ունի հակառակորդի հետ: Ուղիղ գծով՝ սահմանի հեռավորությունը երբեմն հասնում է 600 մետրի: Չնայած սովորական դարձած ոսնձագոյություններին, այստեղ ձգտում են դառնալու կյանքի բնականոն շրջանում ու զբաղվել գյուղատնտեսական աշխատանքներով: Մինչդեռ ենթակառուցվածքների բացակայության դեպքում, դա այդքան էլ հեշտ չէ սրվում սահմանադրական գյուղի բնակիչներին: Լուծման ենթակա են արեւելք խնդիրներ, բայց առաջնահերթ է համարվում Չինարի արտաֆին լուսավորության համակարգի աղափոխումը:

Չինարեցիները բացատրում են, որ դաշտում գյուղատնտեսական աշխատանքներն արդյունավետ են համարվում երեկոյան ժամերին. հողը ջրելու հարցն այդ կերպ հեշտ է լուծել: Լուսավորության բացակայությունը, սակայն, անվստահության խնդիր է ստեղծում: Բնակավայրի վարչական ղեկավարը հեղեղակցում է, որ գյուղում ունի 14 կմ ներհամայնային ճանապարհներ, բայց չափ կարելու է գյուղի՝ հարավից հյուսիս ձգվող հիմնական ճանապարհի լուսավորումը:

«Չարեան գյուղերը գիշերային ժամերին լուսավորված են, իսկ Չինարին՝ դեռ ոչ: Եթե գյուղի հիմնական փողոցը լուսավորվի, մարդիկ կողեւորվեն, հավասով կնայեն աղափայլին, իսկ հակառակորդը կհասկանա, որ չինարեցին ամուր է», - ասել է բնակավայրի վարչական ղեկավար Սամվել Սարգսյանը:

Սահմանամերձ գյուղերը եղել են մնում են ՎիվաՍել-ՄՏՍ-ի ուժադրության կենտրոնում, ընդ որում՝ ոչ միայն ցանցի զարգացման օգնությամբ: Ընկերությունն իր գործընկերոջ՝ Վայրի բնության եւ մակրոբային արժեքների դաշտային հիմնադրամի (FPWC) հետ միասին շարունակում է առաջընթացը դաշտային մոնիթինգ՝ գիտակցելով, որ դա է երկրի զարգացմանը նպաստելու երկար

առժամկետ ուղին: Այդ մասին են վկայում սոցիալական կյանքի բարելավմանն ուղղված վերջին տարիների ներդրումները: Մինչև արեւելք, կողմերը Չինարիում կիրականացնեն հերթական ծրագիրը. կներդրվի LED լուսավորության համակարգ: «Մենք սկսել ենք իրականացնել ընթացիկ արվարձանային սոցիալական ուղղվածության ծրագրերը: Պահպանվել են բոլոր այն առաջնահերթությունները, որոնց ուղղությամբ, արեւելք շարունակ կատարել ենք ներդրումներ: Թիրախում դարձյալ հեռավոր մարզերն են, սահմանամերձ բնակավայրերում ենթակառուցվածքների զարգացումը», - ասել է ՎիվաՍել-ՄՏՍ-ի գլխավոր սնօրեն Ռաֆ Զիրիկյանը:

Առցանց խանութից սմարթֆոն գնելիս՝ ստացեք գեղեցիկ համար

ՎիվաՍել-ՄՏՍ-ը սեղեկացնում է, որ մինչև 31.08.2018թ. ընկերության առցանց խանութում ցանկացած սմարթֆոն գնելու դեպքում հաճախորդ նաեւ կստանա գեղեցիկ համար: Առցանց խանութում ներկայացված սեականում կարելի է ծանոթանալ այցելելով www.mts.am կայք, այնուհետև՝ «Օնլայն խանութ»: Մանրամասն տեղեկություններ ստանալու համար կարելի է օգտվել www.mts.am կայքից, զանգահարել 111 անվճար հեռախոսահամարով, հաղորդակցվել մեզ հետ «111 օնլայն» դաշտային միջոցով, կամ այցելել մեր սոցիալական կենտրոններից որևէ մեկը: Մեր նորություններին մշտապես ծանոթ լինելու համար միացե՛ք մեզ Ֆեյսբուքում՝ <https://www.facebook.com/MTSArmenia/>

ՎիվաՍել-ՄՏՍ. գերարագ ինտերնետ. միշտ քեզ հետ՝ երբ անհրաժեշտ է

ՎիվաՍել-ՄՏՍ-ը ներկայացնում է օրական 1 ԳԲ գերարագ ինտերնետ առաջարկող «Data օրական» կանխավճարային փաթեթը: Այն թույլ է տալիս ինտերնետը միացնել միայն այն օրերին, երբ անհրաժեշտ է՝ այսօրվա վերահսկելով ինտերնետի օրական ծախսերը:

Ծառայությունն ակտիվացնելու համար բավական է դարձադրել միացնել մոդեմի կամ ղլանցեթի ինտերնետը: 1 ԳԲ գերարագ ինտերնետի օրական ակտիվացման գինը 200 դրամ է: Ծառայության ակտիվացման գումարը գանձվում է փաթեթի ակտիվացնելու դեպքում:

«Ամռան ամիսները զբոսաշրջության ակտիվ ժամանակահատված են Հայաստանի համար, եւ «Data օրական» ծառայությունը ստեղծվել է՝ հաշվի առնելով թե՛ Հայաստան այցելող զբոսաշրջիկների, եւ թե՛ բնակավայրի մեր հայրենակիցների հաղորդակցության կարիքները: Այսինքն ճամփորդելիս՝ կարող եմ ձեզ հետ վերցնել մոդեմը կամ ղլանցեթը եւ «Data օրական» կանխավճարային փաթեթի շնորհիվ օգտվել բարձր արագությամբ ինտերնետից, երբ եւ որեւէ ցանկանում եմ», - ասել է ՎիվաՍել-ՄՏՍ-ի գլխավոր սնօրեն Ռաֆ Զիրիկյանը:

Ի դեպ, կարելի է նաեւ ստանալ 6 ամսվա ընթացքում սպառելու հնարավորությամբ 10 000 ՄԲ ինտերնետ փաթեթ՝ առաջարկվող մոդեմներից որևէ մեկը գնելու դեպքում: 10 000 ՄԲ փաթեթը ներառող մոդեմի գինը ընդամենը 12 000 դրամ է: Այս արժեքը նախընտրելու դեպքում նախ ստանալով է 10 000 ՄԲ փաթեթը, իսկ այնուհետև կարելի է ակտիվացնել օրական 1 ԳԲ փաթեթը:

Քարտի սրամարման դաշմաններ

Քարտ՝ 1000 դրամ
Քարտի վավերականության ժամկետ՝ 195 օր

Քարտը ներառում է 1000 դրամի սկզբնական հաւելելիք

Մոդեմների առաջարկվող մոդեմներին կարելի է ծանոթանալ այցելելով www.mts.am կայք:

Մանրամասն տեղեկություններ ստանալու համար կարելի է օգտվել www.mts.am կայքից, զանգահարել 111 անվճար հեռախոսահամարով, հաղորդակցվել մեզ հետ «111 օնլայն» դաշտային միջոցով, կամ այցելել մեր սոցիալական կենտրոններից որևէ մեկը: Մեր նորություններին մշտապես ծանոթ լինելու համար միացե՛ք մեզ Ֆեյսբուքում՝ <https://www.facebook.com/MTSArmenia/>

Հ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկում Կապիտալ Մեյնթենանս (Capital Maintenance) սարքավորումների եւ ծրագրային ապահովման ուղեկցման արձեղանների ձեռքբերման նպատակով կազմակերպության ընտրության հրապարակային մրցույթի կազմակերպման մասին

Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը հայտարարում է հրապարակային մրցույթ Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկում Կապիտալ Մեյնթենանս սարքավորումների եւ ծրագրային ապահովումների ուղեկցման արձեղանների ձեռքբերման նպատակով կազմակերպություն ընտրելու համար:

Մրցույթին կարող են մասնակցել այն անձինք (այսուհետև՝ Մասնակից), որոնք ունեն ԳԳ Զարգացողական օրենսգրքով սահմանված դաշտային լուսավորության կառավարման համար դաշտային լուսավորման, մասնագիտական օրենսգրքով, սեյսմիկական եւ ֆինանսական միջոցներ, նյութական եւ աշխատանքային ռեսուրսներ, որոնք մրցույթի հայտը ներկայացնելու դեպքում չունեն ժամկետանց դաշտային լուսավորության հարկային եւ սոցիալական ապահովագրության վճարների գծով:

Մրցութային առաջարկությունները անհրաժեշտ է ներկայացնել Հայաստանի Հանրապետություն կենտրոնական բանկի ֆ. Երեւան 0010, Վազգեն Սարգսյան 6:

Մրցութային հայտերի ընդունման վերջին ժամկետն է 2018թ. հուլիսի 13-ը ժամը 16:00:

Մրցութային հայտերի բացման օրն ու ժամն է 2018թ. հուլիսի 17-ը ժամը 16:00:

Մրցութային արդյունքների ամփոփման միջոցով հրավիրվում է 2018թ. հուլիսի 24-ին ժամը 16:00:

Մրցութային մասնակցելու հրավերը հրապարակված է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի ինտերնետային WEB կայքում (www.cba.am): Մրցութային մասնակցելու հրավերը, ինչպես նաեւ լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար ցանկացողները կարող են դիմել Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի Ներքին ծառայությունների վարչություն, հեռ. (010)59-28-02, 59-28-05 ներքին 18-02, 18-05:

ՀՀ ԿԲ հասարակայնության հետ կապերի ծառայություն

Հ Ա Յ Տ Ա Ր Ա Ր ՈՒ Թ Յ ՈՒ Ն

Դիլիջանի ուսումնասիրության կենտրոնի անվստահության BIS (Building Integration Systems) համակարգի ծրագրային ապահովման 2.4 արժեքային մինչև 4.2 արժեքային, ԿԲ կողմից սրամարման մրցույթի վրա սեղադրման, կարգաբերման եւ 2016-2018թթ. համար ծրագրային փաթեթի սոցիալական համաձայնագրի (BIS Software Maintenance Agreements.) ձեռք բերման նպատակով կազմակերպության ընտրության հրապարակային մրցույթ կազմակերպելու մասին

Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկը հայտարարում է հրապարակային մրցույթ Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի Դիլիջանի ուսումնասիրության կենտրոնի անվստահության BIS (Building Integration Systems) համակարգի ծրագրային ապահովման 2.4 արժեքային մինչև 4.2 արժեքային, ԿԲ կողմից սրամարման մրցույթի վրա սեղադրման, կարգաբերման եւ 2016-2018թթ. համար ծրագրային փաթեթի սոցիալական համաձայնագրի (BIS Software Maintenance Agreements.) ձեռք բերման նպատակով կազմակերպություն ընտրելու համար:

Մրցութային կարող են մասնակցել այն անձինք (այսուհետև՝ Մասնակից), որոնք ունեն ԳԳ Զարգացողական օրենսգրքով սահմանված դաշտային լուսավորության կառավարման համար դաշտային լուսավորման, մասնագիտական օրենսգրքով, սեյսմիկական եւ ֆինանսական միջոցներ, նյութական եւ աշխատանքային ռեսուրսներ, որոնք մրցույթի հայտը ներկայացնելու դեպքում չունեն ժամկետանց դաշտային լուսավորության հարկային եւ սոցիալական ապահովագրության վճարների գծով:

Մրցութային առաջարկությունները անհրաժեշտ է ներկայացնել Հայաստանի Հանրապետություն կենտրոնական բանկի ֆ. Երեւան 0010, Վազգեն Սարգսյան 6:

Մրցութային հայտերի ընդունման վերջին ժամկետն է 2018թ. հուլիսի 13-ը ժամը 16:00:

Մրցութային հայտերի բացման օրն ու ժամն է 2018թ. հուլիսի 17-ը ժամը 16:00:

Մրցութային արդյունքների ամփոփման միջոցով հրավիրվում է 2018թ. հուլիսի 24-ին ժամը 16:00:

Մրցութային մասնակցելու հրավերը հրապարակված է Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի ինտերնետային WEB կայքում (www.cba.am): Մրցութային մասնակցելու հրավերը, ինչպես նաեւ լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար ցանկացողները կարող են դիմել Հայաստանի Հանրապետության կենտրոնական բանկի Ներքին ծառայությունների վարչություն, հեռ. (010)59-28-02, 59-28-05 ներքին 18-02, 18-05:

ՀՀ ԿԲ հասարակայնության հետ կապերի ծառայություն

Ազգայնականություն

Թիվ 23(383)
15 ՀՈՒՆԻՍ
2018

Դանիել ԵՐԱՑԻՇ

Այսօր հայ ժողովրդի վերագարթնի «ալիքի» վրա կրկին արձարծվում է Նոր Հայաստանի համահունչ օրհներգի խնդիրը: Ուման կարծում են, որ այսօրվա հիմնը դեռ է մնա, որդես Հայաստանի առաջին հանրապետության խորհրդանիշ: Մյուսները դա հանրապետության խորհրդանիշ են վերականգնել խորհրդային Հայաստանի հիմնը, որի խոսքերի հեղինակը Սարգենի է, իսկ երաժշտության՝ Արամ Խաչատրյանը: Վերջինիս կողմնակիցները վստահ են, որ նորացված խոսքերով, Ա. Խաչատրյանի օր-

188): Բացի այդ, կան բազում զարդուրուն երգեր, որոնք հիմնված են մեկ կամ մի քանի բառերի վրա, ինչպես միջնադարյան հոգեւոր երգերը, որտեղ վանկերը միմյանցից այնքան են հեռու, որ մեղեդիով զնայված, երբեմն դժվարանում են կաղակցել դրանք:

Դասական արվեստում դրեզայի եւ երաժշտության փոխհարաբերության վերաբերյալ մոտեցումները սարբեր էին: Ումանը դնում էին, որ երաժշտությունը դիտարկվում էր որպես ժամանակի զարգացում: Մինչդեռ ըստ Սոցալի, «Պոեզիան երաժշտության հնագույն դասընթացն է» (Գ. Чичерин, Моцарт, М., 1979, стр. 96): Անուշուհ, առանձին դեմոստրացիաներով արվեստում եւ մեծակերտությամբ: Մեղեդու կառուցվածքը, զարկերակը սաղմոսերգային է, այսինքն յուրաքանչյուր վանկին համադասարանում է մեկ հնչյուն, ինչն իր արմատներով խորանում է ոսկեդարի երգարվեստի ընդերքը: Մեղեդին մասնավոր է Ներսես Շնորհալու «Քրիստոս ի մեջ մեր յայնեցաւ» երգին, որը Կոմիտասի դասարանում հանում է բազմաձայն, բազմաթիւ ձայնաբով: Հավելեմ մաւել, որ ըստ երջանակահիշատակ Վազգեն կաթողիկոսի, հայ հոգեւոր երգարվեստը շարժված է Սուրբ Հոգով: Ահա թէ որտեղ է այդ արվեստի զորության աղբյուրը: Օրհներգին հասուկ խորհուրդներ է

Նաիր ՅԱՆ

Հյուսիսային Արցախի հայկական վկայությունները

Հյուսիսային Արցախում Կուրի աջ ափին, հայերի բնիկ լինելու փաստը մեկ անգամ եւս հաստատվում է: Հայկական ճարտարապետությունն ուսումնասիրող հիմնադրամը դեռ 2004-ին հրատարակել էր «Հյուսիսային Արցախ» սովորաբար անվանված ժողովածուն, որի անգլերեն սարբերակը լույս տեսավ երեք տարի անց: Պատմական աղբյուրների, վավերագրությունների, փառագրությունների վրա հիմնվելով՝ հուշարձանագետ Սամվել Կարապետյանը ամբողջացրել էր Հյուսիսային Արցախի դասամասնակցային նկարագիրը մինչեւ այդ սարածագրանի հայաթափումն ու բռնազավթումը: Հազարամյակներ շարունակ Հյուսիսային Արցախում հայեր են ապրել, հայկական հեթեթի աղագույցներն անմոտ են՝ հարյուրավոր հայկական գյուղեր, եկեղեցիներ, գրչօջախներ, ծխական դպրոցներ: Իհարկէ, եղել մաւել աղբրեջանցիների մախնիներ համարող կովկասյան թաթարների, ռուսների, անգամ գերմանացիների բնակավայրեր: Հյուսիսային Արցախի ամբողջական դասկարը մինչեւ 1988 թվականը համադարձակ ներկայացված է գրում:

Վերջերս հրատարակվել է ժողովածուի ռուսերեն օրհնակը՝ համարված նոր նյութերով: Շնորհանդեսը տեղի է ունեցել Ռուսաստանում Հայաստանի դեսպանատանը: Գիրքը հրատարակվել է «Անիվ» հիմնադրամի աջակցությամբ 1000 օրհնակով: Հասկանալի է, որ Արցախի խնդրի կարգավորման հարցում այս եւ մասնաճիտ փաստավավերագրական գրքերն էական դեր չունեն, բայց դրանք դասական վերաբերմունք են ստեղծում, ցույց տալիս, որ մենք հետեղական ենք, դասավանդող իմ հայրենիքի կրուսված, բռնազավթված սարածի հանդեմ:

Գրքում ներառված են Յարական Ռուսաստանի կողմից 1886 եւ 1914 թթ-ի մարդահամարի սվյալներն ու վիճակագրությունը: Ըստ այդ փաստերի՝ 1886-ին հնարավոր չի եղել կազմել Կովկասի թաթարների մարդահամարի սվյալները. հայերինը, ռուսներինը, գերմանացիներինը, մյուս ազգերի ներկայացուցչական խմբերի բնակավայրերը, վիճակագրական սվյալները հստակ են, մասնորոնչ: Պատճառն այն է, որ աղբրեջանցիների մախնիները խաւանարածներ են եղել՝ ֆոչվորներ ու սարվա մեջ երկու անգամ փոխել են բնակավայրը՝ ձմեռանոց ու ամառանոց: Եղել են դեմքեր, երբ մասն սվյալները գրանցվել են անգամ ֆոչի դասին: Իսկ աղբրեն 1914 թվականին թաթարական ցեղերի մարդահամարը «մարդանման» է եղել: Ու դա շնորհիվ Յարական Ռուսաստանի խիստ հրամանի, ըստ որի՝ մասն դասարարվել է մասակայց կյանք: «Հակառակ դեմքում ձեզ կախուրեմ Պարսկաստան», վախեցրել են ռուսները: Ախորի ահից թաթարները դարձել են մասակայց: Ինչն է գարմանալի. Հյուսիսային Արցախը լի է հայկական հուշարձաններով, կառույցներով, կողողներով, կան մաւել ռուսական, դասակական, գերմանական աղթաստեղիներ, բայց ոչ մի մզկիթ չկա: Սա եւս ֆոչվոր լինելու հետեւան է: Իսկ երբ թաթարական ցեղերը վերջապետ անցան մասակայց կյանքի, սովետական կարգեր հաստատվեցին, իսկ սովետը մերժում էր կրոնն ու կրոնատեղիները: Այդ դասառնով էլ թաթարական ցեղերի հեմի վրա ձեւավորված աղթեջանցիները սովետական սարիներին եւս Հյուսիսային Արցախում մզկիթներ չեն ունեցել: Նրանց աղթաստեղիները կառուցվել են սովետի փլուզումից հետո միայն՝ վերջին 20-30 տարում:

Հազարամյակների դասմության մեջ այդ 20-30 տարում է, որ Հյուսիսային Արցախում հայեր չեն բնակվում: Գիրքն աղագուցում է, որ մեր դասական հայրենիքում մենք տեղ ենք սվել թաթարական ցեղերին՝ Ղաւթասան, Խանլար, Շամխոր, Թովուզ, Ղազախ, Գյանջա. աղթեջանահունչ տեղանունները հայկական սարածներ են: Դրա աղագույցները հաս-հաս ցուցարդված են ժողովածուում: Սամվել Կարապետյանը դասմեց. «Գրի շնորհանդեսի տեղեկությունը սարածվեց մաւել համացանցում:

Արամ Խաչատրյանի օրհնված օրհներգի զորությունը

Մեր զգալի ձեւարի կարագուղի իրականությունը եւ կլինի ավելի ազդեցիկ: Մեր դիրքորոշումը հնարավորինս ձեզրիս արտահայտելու նդասակով, անհրաժեշտ են համարում կատարել մի հակիրճ դասական էսկուրու:

Ըստ Կոմիտասի, «Երաժշտությունը անմոտ մախուր հայելին է ցեղին» (Կոմիտաս Վարդապետ, Ռուսումնասիրութիւններ եւ յողուածներ, գիրք Բ, Ե., 2007, էջ 195): Սա վերաբերում է մաւել ազգի, սվյալ դեմքում հայի դեմական օրհներգին, քանի որ օրհներգի խոսքերը եւ երաժշտությունը ամփոփ կերպով դիտարկում արտահայտելու ազգի ոգին, դասկերացում սան մրա իմնութեան, առանձնահատկության մաւել: Ինչպէս մյուս «սարբերանան» է՝ գերբը, որի վրա Մարտիրոս Սարյանը դասկերել էր հայ ժողովրդի, արարտյան մարդու (Կոստան Չարյան) խորհրդանիշ բիրիական Արարաթը:

Ույն կոմպոզիտորի արվեստում կարող են հանդիպել թե առաջին, եւ թե երկրորդ սկզբունքները: Սա կարող է դասամասնակցործ լինել գործի առանձնահատկությամբ: Երգի դասարայում մեղեդին կարող է մանրամասնորեն արտահայտել, նմանակել բանաստեղծական տեխնիկայի յուրաքանչյուր ելեւեջին: Սակայն կարող է մաւել, ինչպէս կիներաժշտությունը կարդի հետեւում, հակարկել «առաջին դասում» տեղի ունեցող իրարաձուլություններին: Ինչ վերաբերում է Ա. Խաչատրյանի օրհներգին, աղագ այստեղ առկա է մի ձեւացող հակասություն: Օրհներգը ստեղծվել է 1944 թվականին, կոմունիստական գաղափարախոսության գերիշխող դասամասնետում: Խաչատրյանի օրհներգի խոսքերը փառաբանում էին բռնակալներ Լենինին, Ստալինին, ուլքեր մեծ վնաս են հասցրել հայ ժողովրդին: Սակայն երգի մեղեդին խոսքերի իլյուստրացիան չէ: Բացի այդ, երաժշտությունը մնաւ է լոսոսի, որն աձելով հանդերձ ձախիճում, մնում է մաս-մախուր: Գնալով իջանում է մրանց թիվը, ուլքեր աղբրել են խորհրդային ժամանակագրանում, ուլքեր լսելով հին օրհներգը՝ կարող են դառն հիւստողություններով համակվել: Մինչդեռ նոր տերունդը հոգեբանորեն կաղված չէ այդ օջանի հետ: Այնպէս որ, ինչ երաժշտություն հրամցնես, այդպէս էլ կրամարկվեն: Անուշուհ խոսքը լավ երաժշտության մասին է: Էլ չենք աւսում աղագա մատուցների մասին, ուլքեր Ա. Խաչատրյանի օրհներգը, նորացված կան նոր խոսքերով, դիտարկում արարաթը ընդունեն եւ զորման: Օրհներգի վեհադանձ երաժշտությունն աչի է ընկնում խա-

հաղորդում մեղեդին եզրափակող դարձվածը, որը համահունչ է հայոց ազգային - ազատագրական դասարան արտահայտող՝ «Ձեթունցիների ֆայլերգի» վերջավորությամբ: Նկատելու ենք մաւել այն, որ այդ Օրհներգը ստեղծվել է Երկրորդ աշխարհամարտի թեժ օրերին, երբ որոշվում էր մաւել հայոց ձակասագիրը: Իսկ դա մասնակում է, որ երգն արարելիս, հեղինակը մայել է մախկան «աչերին», որ երգը հրափորձություն է անցել:

Այստիպով, Խաչատրյանի օրհներգը միավորում է Արեւմտյան եւ Արեւելայան Հայաստանի խորհրդանիշերը, դասական, հոգեւոր եւ աշխարհիկ արվեստի նվաճումները, օժտված է մեծ ներուժով եւ ունակ է վառ դասկերացում սալու «ծովից ծով» Հայաստանի եւ իր ժողովրդի ստեղծագործ հոգեկերտվածի մասին:

Իսկ ուլքեր կարծում են, որ այն հնացել է, աղագ դա ձեւարի է խոսքերի վերաբերյալ, որոնք կարելի է փոխել: Իսկ ինչ վերաբերում է երաժշտությանը, աղագ այն հին է, բայց ոչ հնացած, այն հին է, ինչպէս Նոյան գիւնին, ինչպէս Արարաթը, ինչպէս մետրոպոլիսայն աղթարները, այսինքն վերժամանակյա է, հավերժ:

Տեղին է հիւսել Մարտիրոս Սարյանի հետեւյալ խոսքերը. «Ես հինգ հազար տարեկան եմ, մույն տարին ունի Արամ Խաչատրյանը, քանի որ արվեստագետներն իրենց մեջ տեղավորում են իրենց ժողովրդի կենսագրությունն ու դասմությունը» (Բ. Юзефович, Арам Хачатурян, М., 1990, стр. 269):

Հիրավի, Արամ Խաչատրյանի մախնի Գողթան երգիչների աշխարհից են, որտեղից սերվել են մաւել Գարեգին Նժդեհը եւ կոմպոզիտորի խոսքով աւսած՝ իր «ամենամեծ ուսուցիչ Կոմիտասը»: Եվ մի նրբագիծ. Խաչատրյանին նվիրված հայնի ֆիլմում, որտեղ մա հանդես է գալիս մաւել որդես դիրժոր, նվազախմբի ուսարդությունը կենսոնացնելու համար, բարձր տնով մա աւսում է. «... И вообще я громкий человек!»: Այո, հնչելու մարդ էր Ա. Խաչատրյանը, հնչել է մաւել իր օրհներգը:

Հայնի է, խոսքի եւ երաժշտության ներգործության ուժը սարբեր է: Դեռ Պլատոնն էր մուում, որ երաժշտությունն անմիջապետ միմյանցից են հոգու խորքերը: Մինչդեռ խոսքը միջոնորված է, բացի այդ, օսարները թարգմանության կարի ունեն:

Որման էլ երգի խոսքերը գեղեցիկ, խոր, ազդու լինեն, եթե մեղեդին թույլ լինի, խոսքերը, գաղափարը տեղ չեն հասնի: Թերեւս, եթե վերցնենք հակառակը, աղագ խոսքերի թուլությունը հզոր երաժշտության ազդեցությանն ավելի ֆիչ կիտչընդոտեն: Այս են վկայում Շուբերտի հանձարեղ երգերը, որոնք գրված են միջակ բանաստեղծությունների հիման վրա, կան Բրոքսի միջակ խոսքերով գրված՝ Բախի գլուխգործոցները: Տեղին է մաւել երաժշտագետ Անուշուհի մի թերթից, որտեղ Բեթհովենի «Քրիստոսը Ձիթեւայց լեռան վրա» աղթերգության մասին գրված է հետեւյալը. «Բեթհովենը խմբերգում ցույց սվեց, որ մույնիսկ ամենավաս խոսքերից հանձարեղ կոմպոզիտորը կարող է ստեղծել գլուխգործոց» (Ա. Альшванг, Бетховен, М., 1971, стр.

Արեւի ԲԱՆՉԻՆՅԱԼ

Քաղաքացիական ծառայության ֆուկուսի փոփոխումը գործում է հայաստան մի քանիստ դրոշմ ու մի տարային համայնք: «Ղարիբյան քաղաքացիական» եւ «Ղարիբյան Կռուկ» համայնքը հիմնել է երիտասարդ տարող-տարուսույց Ազատ Ղարիբյանը, որը ղեկավարում է նաեւ «Քաղաքացիական» արեւելյան քաղաքացիական կրթությունը... Ընդհանուր առմամբ Ղարիբյանի եւ Թերեզա Գրիգորյանի թողած Ազատ Ղարիբյան կրթությունը (ծնված 1981-ին, Երեւանում), մասնագիտական կրթությունը ստացել է Երեւանում եւ Պետերբուրգում: 1997 թ. Երեւանում արժանացել է «Ամառեռու» տարային մրցույթի արձաթե մեդալին՝ «ժողովրդական տար» անվանակարգում, 2004 թ. Կասիկոնեի (Իտալիա) քաղաքացիական մրցույթում՝ ոսկե մեդալի եւ լավագույն ժեյնիկայի համար սահմանված մրցանակին: 1999-2001 թթ. ծառայել է Հայաստանի դաշնային ուսումնական տարային Ստեփան Սարգսյանի համայնքում, իսկ 1999-2002 թթ. տարել է Մոնթեռալի անվան տարային եւ քաղաքացիական: 2002-ից սկսվել է նրա արտասահմանյան գործունեությունը, նախ՝ Չեխիայում եւ Սլովենիայում, ապա վեց տարի՝ գերմանական Ֆրեյնբուրգի երկրամասի քաղաքում: Այստեղ նա գլխավոր դերակատարում էր հանդես ելնելի դասական եւ ժամանակակից երկայնակում:

Երաժշտական լուծումները 2011-ին հաստատվելով ծառայության՝ Ազատ Ղարիբյանը զբաղվում է տարուսուցմամբ: 10-րդ «Քաղաքացիական» մրցանակաբաշխության ժամանակ ձանաչվել է Ֆուկուսի լավագույն տարուսույցը, երեք անգամ՝ «Նամուր» դասական քաղաքացիական մրցույթի լավագույն տարուսույցը...

- Ազատ, դու կրում ես մեր բեմական տարի երախտավոր Ազատ Ղարիբյանի անուն-ազգանունը...

- Ես յոթ տարեկան էի, երբ նա մահացավ: Տասնիկ՝ Թերեզա Գրիգորյանը, մի անգամ ինձ ասաց. «Դու արժանի չես այդ անունը կրելու» (ի դեպ, ինձ բոլորը Մաչո էին ասում): Սակայն երբ Պետերբուրգից վերադարձաւ Վազանովայի ակադեմիայի դիպլոմով՝ տասնիկ ինձ ասաց. «Հիմա դու արժանի ես Ազատ Ղարիբյան կոչվելու»: Մասնագիտության ընտրության հարցում առաջին փայլերս

Ճառողնաբնակ հայ տարուսույց.

«Հայ քաղաքացիական կրթությունը վերափոխման կարիք ունի»

տարիկի հետ եւ սկսել: Ճակատի խաչարեցին, որ տարող դառնում: 3.5-4 տարեկան էի, տարիկի բեմադրած «Հարսանիք» բեմադրումը տարեցի Ալիորի դերը՝ որոճեցիկում բեմ բարձրանալով «Կռուկ» խմբի հետ:

-Քաղաքացիական մրցույթում սովորաբար զննվում ես Երեւան, կամ Ամերիկա, իսկ դու ահա Ճազոն արեւել երկրում ես...

- Պատահում այն է, որ Գերմանիայում աղաքացի սարկներին ծանոթացաւ աղաքացի կնոջ՝ քաղաքացիական Նախ Զոյի հետ, որը հիմա գրվում է Ղարիբյան: Ամուսնանալով՝ որոճեցիկում հաստատվելով ծառայության եւ այնտեղ բացել քաղաքացիական դպրոց: Ընտրեցիկում Ֆուկուսի փոփոխումը: Ընտրեցիկում «Ղարիբյան քաղաքացիական» Այժմ ունենի երկու երեխա՝ Մախ՝ վեց տարեկան եւ Մելանյա՝ երեք տարեկան:

-Եվ ծառայության մեջ սակավահայ երկրում ստեղծեցի հայկական տարայինը՝ անվանելով այն 1986-ին տարիկիդ հիմնած «Կռուկ» համայնքի անունով...

- Մենի ներկայացումը եմ հայ ժողովրդական եւ նոր դասական բեմադրություններ, նաեւ՝ «Կռուկի» երկայնակից, օրինակ՝ «Հուլիս», հասկանալի «Իլիկներ» տարային համայնք: 2013-ի մարտի 11-ին մեր խումբը Ֆուկուսի տարուսույցը

ցուցադրել է բարեգործական ներկայացում՝ նվիրված 2011-ի մարտի 11-ին ծառայության տարի ունեցած ցունամիկ զոհերի հիշատակին: Տասնեկու տարող-տարուսույցը կատարել են տարիկի բեմադրած տարային համայնքը՝ հայկական երաժշտության ներքին: Համայնքը ստացված հասույթը սրամարդկեց աղետի տարածումը ծնողազուրկ դարձած երեխաների հիմնադրամին:

-Ծառայության մրցույթում ես մեր ժողովրդական տարեցի:

- Լրիվ անծանոթ էին նրանց, բայց բաց սիրեցին, տարածում են նորից ներկայացվել:

-Ի՞նչ հաճախականությամբ ես ելույթներ ունենում: Զանի՞ առկա ես ունեմ ու ֆանի՞ տարող:

- Երկու տարի մեկ դպրոցի ելույթ է, դրանց մեջտեղում՝ խմբիկ: Մեր տարայինը հավաքվել է, մասնակիցների ֆանակը՝ ըստ ներկայացման: Ծառայության մրցույթներում բաց մեծ է, միայն մեր փոփոխումը 100-ից ավելի քաղաքացիական, սակայն մեզ արդեն ձանաչում են, մենի էլ բաց ակտիվ են, մասնակցում են բազմաթիվ մրցույթների եւ որոճակի հաջողությունների են հասել: Յոթ անգամ երկրորդ տեղ են գրավել ծառայության տարի մրցույթներում: Ունենի 60 առկա, տարիային սահմանափակումներ չկան, ունեն նաեւ առանձին «միսիս փա», որտեղ 11 հոգի են՝ 40-ն անց կանայք:

-Բայց տարածում ես նաեւ որոճեցիկում կարիք:

- Այսօր մեր մի առկա եւս ուսումը ծառայության է Գերմանիայում, մյուսը՝ Չեխիայում, 12 տարեկան մի առկա եւս արդեն ընդունվել է Համբուրգի քաղաքացիական, մեկ ուրիշը՝ Նովոսիբիրսկի դպրոց: Փորձում են չդադարեցնել մեզ մոտ, այլ սերունդ մեծացնել, որ կարողանան համաճարտարային բեմում ելույթ ունենալ:

-Այս անգամ եկել ես մի գեղեցիկ ծառայության հետ...

- Ուսակո Հանադան Ֆուկուսիայից է, մասնակցում էր Կյուլոյի միջազգային մրցույթին, որտեղ ես համակարգում եմ արեւելյան սովորելու եւ առկա ելույթ ունենալ: Նա հնարավորություն ունեցավ գալ Երեւան ու հանդես գալ մեր քաղաքացիական

խմբի հետ «Սոսրակ» եւ «Քայան» ներկայացումների կրողներով: Ավելի սիմվոլիկ բնույթ կրող մասնակցություն է: Մեր քաղաքացիական կրթության համար հիանալի կլիմա, եթե հասկանալի մեզ մոտ վարձարարության դասեր կազմակերպեցին՝ մասնակցությամբ միջազգային հյուր դասախոսների եւ քաղաքացիական առկա ելույթի Հեռավոր Արեւելից (ֆանի որ այնտեղ նրանք մեծ թիվ են կազմում եւ կարի ունեն միջազգային փորձի, իսկ Եվրոպայում արդեն իսկ սովորում են լավ տարածումներում):

-Դու հետեւում ես մեր քաղաքացիական կրթությանը: Ի՞նչ խնդիրներ ես տեսնում:

- Առաջնահերթ բաց կարեւոր են համարում դպրոց-քաղաքացիական կամուրջը, որտեղ է առաջին իսկ կուրսից գնալ քաղաքացիական արեւելյան հետ առկա ելույթ, ներկայացումներում ելույթ ունենալ: Դա հիմա չկա, այդ ճանապարհը փակ է: Լավ մանկավարժների, հզոր ուսուցչական կազմի, կարիքի տարածում: Ունենի թե՛ ժողովրդական, թե՛ բնութագրական տարի մասնագետներ, որոնք սկսելով տարիկի չեն առկա ելույթ ուսումնարանում, մինչդեռ նրանց կարիքը մենի բացում: Դասավանդվող առարկաների ցանկը միայն ընդլայնել՝ վարիացիաներ, որից, այնպես, այնպես, այնպես չեն ասում մոդերն տարի մասին (ոչ Երեւանում, ոչ Պետերբուրգում չեն սովորել մոդերն քաղաքացիական): Ցավով, մեր ուսումնական ծրագիրը բաց է, 70-ականների համակարգով այլեւ չես կարող այսօր քաղաքացիական տեղեկել: Միջազգային քաղաքացիական 12-13 տարեկան ուսանողները հիմա բաց ակտիվ բան գիտեն, ֆան մեր 16-17 տարեկանները, այդ իսկ տարածումը մերում 20 տարեկանում անտարածում են մտնում քաղաքացիական: Մեզանում քաղաքացիական դարձել է երկրորդական: Պարային մի սերունդը մյուսից ավելի լավը միայն լինի, մինչդեռ այսօր մեզ մոտ 90 տարեկան ժողովրդական տար է ավանդվում, 10 տարեկան քաղաքացիական: Ծառայում են տարի մասնագետ, սակայն քաղաքացիական վերանուն է, սերունդայինություն չկա: Պիսի օգտագործել մեր դրսի շեռտուսները ու նաեւ առկա ելույթները: Մի խոսքով, հայ քաղաքացիական կրթությունը վերափոխման կարիք ունի...

Գիտական հրատարակումը նսեմացնելու մի ձախողված փորձ

Իսկ ընդհանրապես՝ զգայական հարթությունը այն միակ գեմն է, որը հաջողությամբ բանեցնում է որն Մուլտեյայնը: Մեզ մեղադրելով իր թե Արգիսիին նսեմացնելու փորձերի մեջ (դե իհարկե, ինչպես կարելի է Արգիսիին մեղադրել ասորեսանցիներից կրած տարածության մեջ. դա նույն է, ինչ Տիգրան Մեծին մեղադրես Տիգրանակերտի ճակատամարտում Լուկուլլոսից կրած տարածության մեջ), նա իր հերթին նսեմացնում է ասորեսանյան այդ նույն գորավարի դերը՝ ակամայից խոստովանելով միայն, որ 28 տարի նա է զբաղեցրել գլխավոր գորավարի տարածումը, ինչը, ի դեպ, աննախադեպ երեւոյթ էր Ասորեսանի տարածության մեջ:

Իր ընդարձակ անդրադարձի մի զգալի հասկանալի նա նվիրել է մի հարցի՝ փորձելով Դոհուկի ասորերեն արձանագրությունը վերագրել Արգիսիին՝ հետեւելով Է. Տորրերի եւ Լ.Ֆ. Լեման-Հաուտի շուրջ հարյուրամյա վարկածներին ունեցող կարծիքներին: Հույս ունենի, որ իր անդրադարձի վերջում նսեմացնելով ավետիսը՝ իր լուրջ բացահայտումների մասին, չի վերաբերում սրան: Կանխելու համար առաջանալիք հարցերը՝ անմիջապես նսեմացնել, որ Արգիսիին չէր կարող թողնել մի արձանագրություն, որ Շամի-իլուին կհամարեր «ճակատամարտում անվախ այր», իսկ իր համար կնքեր, թե «լի է իր ճամբարը եւ անհետացել՝ եզակի ձի հետեւում»...

Մենի չենի ցանկանում ընթերցողին ծանրաբեռնել մեղ մասնագիտական նորանոր մանրամասնություններով եւ գրականության հղումներով. հետաքրքրատեր ընթերցողը դրանք կարող է զսնել անգամ համացանցում:

Վերջում միայն ցանկանում ենի որն Մուլտեյայնին մասնագետը մեր եւս մեկ հողված («Կառլ Ֆրիդրիխ Լեման-Հաուտից եւ ուրախակամ արխայացանկը. «Երեւ Ռուսներ»-ի խնդրի շուրջ», ՎԷՄ Հանահայկական հանդես, Թիվ 2(58),

արդի-հունիս, 2017, էջ 23-37): Այն վերաբերում է մասնագիտական գրականության մեջ վաղուց արդեն ֆնարվող, սակայն, ցավով, հայագիտական օգտակարներին հիմնականում անծանոթ մեկ այլ հարցի՝ Ռուսա անունը կրող ուրարական արխաների հաջողականության խնդրի վերաբարձմանը: Ծառայում նսեմ, որ մեր տեսակետը կրկին տարածվում է Ձեզ հայտնի ժամանակագրությունից, ուսի եւ՝ սղասում ենի Ձեր նոր անդրադարձին:

Ընդհանրապես չենի հայտնում Ձեզ՝ որն Մուլտեյայն, ակամայից մեր տեսակետները հանրայնացնելու համար: Պարզապես, հարգելով Ձեր տարիքը եւ միայն տարիքը՝ հրատարակվել խոստանում ենի այսուհետեւ որեւէ կերպ չարձագանքել Ձեր որեւէ հրատարակմանը՝ դրանցում արտահայտված մեզի կամ օգտագործված բառապաշարի որակից անկախ: Այդ տարածվում Դու արդեն իսկ արժանացել ես:

Իսկ ընդհանրապես՝ զգայական հարթությունը այն միակ գեմն է, որը հաջողությամբ բանեցնում է որն Մուլտեյայնը: Մեզ մեղադրելով իր թե Արգիսիին նսեմացնելու փորձերի մեջ (դե իհարկե, ինչպես կարելի է Արգիսիին մեղադրել ասորեսանցիներից կրած տարածության մեջ. դա նույն է, ինչ Տիգրան Մեծին մեղադրես Տիգրանակերտի ճակատամարտում Լուկուլլոսից կրած տարածության մեջ), նա իր հերթին նսեմացնում է ասորեսանյան այդ նույն գորավարի դերը՝ ակամայից խոստովանելով միայն, որ 28 տարի նա է զբաղեցրել գլխավոր գորավարի տարածումը, ինչը, ի դեպ, աննախադեպ երեւոյթ էր Ասորեսանի տարածության մեջ:

Նախ 3ԱՆ

1970 թվականին կինոռեժիսոր Արմեն Մանարյանը նկարահանեց «Յեղնար աղբյուր» գեղարվեստական ֆիլմը: Գյուլմեղիները մինչև հիմա հոյակապ են: Իրենց ֆաղափ ու միջավայրը շատ անգամ են դարձել ֆիլմի թեմա, որոնք առանձնահատկություն, համ ու հոս՝ կիրառվել կինոյում: Անուշուհ, գյուլմեղիները հոյակապ նկարահանումներ ունեն: Հիմա էլ հին գյուլմեղիները հիշում են՝ իրենց ֆաղափի որ հասվածում, որ բակում ու փողոցում են նկարահանվել «Կսոռ մը երկինք», «Հին օրերի երգը», «Մեր մանկության սանգոն» ու մյուս ֆիլմերը:

Գյուլմեղիից ֆիլմ հեռու՝ Վահրամբերդ գյուղի ձորում են նկարահանվել «Յեղնար աղբյուր» ֆիլմի աղբյուրի տե-

տքն ֆիլմում աղբյուրից անընդհատ ջուր էր գալիս, բայց հենց մոտենում էիր, որ խմես, ջուրը կտրվում էր, հիմա հակառակն է՝ աղբյուրից ջուր է գալիս այն ժամանակ, երբ մոտենում ես, որ խմես: Աղբյուրը վերականգնողները չեն ուզել անցորդներին ծարավ թողնել: Հուշարձանը կառուցված է նույն ֆաղից, ինչ ֆիլմում է՝ նույն չափսերով ու տեսքով:

Վահրամբերդից մեծ շուքով մեծցին Յեղնար աղբյուրի բացումը: Հրավիրվել էին ֆիլմի օդերասնոր **Լեոն Աթոյանը**, Երանոսի դերակատար, ՀՀ ժողովրդական արտիստ **Հակոբ Ազիզյանը**, ֆիլմի երաժշտության հեղինակ **Ռոբերտ Ամիրխանյանը**, Սոս Սարգսյանի դուստր՝ դերասանուհի **Անուշ Սարգսյանը**: Արթուր Գալստյանի համառ ջանքերը՝ զսնել Յեղնարի դերակատարուհի **Յուլյա Ռուսսամյանին**, հաջողությամբ են

Թեյեյան Մշակութային միություն

Դոկտ. Նուբար Դերպերյանի անվան տարեկան մրցանակաբաշխություն

Ավելի քան 50 տարի ՌԱԿ-ի գրեթե բոլոր գլխավոր օրգանների խմբագրի պաշտոնը ստանձնած վասակավոր հրատարակագիր եւ զաղափարադաս ազգային գործիչ դոկտ. Նուբար Դերպերյանը վախճանվեց 94 տարեկանում 2016-ի նոյեմբերի 23-ին: Իր կյանքի համաձայն հիմնվեց մի թրատ-հիմնադրամ, որը տարեկան կթափառակներ է սրամարտիկ համայն աշխարհի հայազգի համալսարանական ուսանողներին, որոնք «միջազգային իրավունք» կամ «ֆաղափագիտություն» մասնագիտություններով սովորում են մագիստրատուրայում:

Թեկնածուների ընտրության դաշնագրեր

- 1) Դիմորդները ղեկավարվելով ինքն իրենց հայազգի ուսանողներ, որոնք մասնագիտանում են միջազգային իրավունքի կամ ֆաղափագիտության ասպիրանտուրայում:
2) Դիմորդները ղեկավարվելով ինքն աշխարհի որեւէ վայրում ամբողջապես հավասարազորված որեւէ ֆուլթայմ կամ համալսարանի մագիստրատուրայում:
3) Դիմորդները ղեկավարվելով են ամբողջական դաստիարակ սալ դիմումագրի բոլոր հարցերին:
4) Դիմորդները ղեկավարվելով են մերկայացնել ֆուլթայմ կամ համալսարանի իրենց վերջին գնահատականների դասձեռն:
5) Դիմորդները ղեկավարվելով են մերկայացնել նաեւ փոքր չափի, գլուխն ու ուսերը ղեկավարող լուսանկար:
6) Դիմումագրերը կարելի է ստանալ «Tcadirector@Aol.com» էլեկտրոնային փոստով:
7) Դիմորդները դիմումագրերը ղեկավարվելով են մերկայացնել էլ.փոստ միջոցով «Tcadirector@Aol.com» հասցեով:
Գրավոր դիմումագրերը ընդունվելու են մինչև վերջնաժամկետը հետեւյալ հասցեով. Tekeyan Cultural Association, Inc. Dr. Nubar Berberian Trust Fund 755 Mt. Auburn Street Watertown, MA 02472 USA
Բայց մախընտրությունը սրվելու է էլեկտրոնային դիմումագրերին:
8) Դիմումները ընդունվելու վերջնաժամկետ է նշանակված 2018 թվի օգոստոսի 30-ը:
9) Հաշվի առնելով յուրաքանչյուր դիմորդի արժանիքները հիմնադրամի դասձեռնատար մարմինները հայտարարելու են հաղթողների անունները 2018-ի հոկտեմբերին:
10) Հաղթողը կամ հաղթողներն իրենց մրցանակ(ներ)ն ստանալու են 2018-ի նոյեմբերին: Կրթաթոշակին չարժանացած դիմորդներին հայտնվելու է գրավոր, հույս հայտնելով, որ հաջորդ տարի, ցանկության դեպքում, մասն կարող են դարձյալ դիմել:
11) Կրթաթոշակին արժանացած դիմորդները իրավունք չեն ունենալու դիմելու նորից:
12) Այս հայտարարությունը հրատարակվում է հայերեն, անգլերեն, ֆրանսերեն եւ իտալերեն լեզուներով:

Ռոբերթյան, Մասաչուսեթս, 2018 թ.

Յեղնար աղբյուրը՝ 47 տարի անց

ստանալով: 47 տարի անց էլ Վահրամբերդի ձորում՝ Մարմաբերդի վանական համալիրի մոտ, ուռնիներ կային, այսօր էլ դասկերտ գրեթե նույնն է մնացել: Հենց այդ տարածքում՝ Շիրակ աշխարհի գողտրիկ գրկում, Վարդես Մկրտչի կառուցեց իր կյանքի ամենակարեւոր ու ճակատագրական աղբյուրը՝ աղբյուրի հրաժեղ գաղտնիքով ամրագրելով ընտանեկան հավասարության, սիրո, ակնածանքի հավերժականությունը:

Նկարահանումներից ընդամենը 2 ամիս անց աղբյուրի բարը, որի վրա Վարդես Մկրտչի գրել էր. «Ամեն կնիկ իրան մարդու ախտորոշում է. ուրիշ մարդ չի կրնա խմել էնոր ջրեն», հանել-սարել են, վրայի արձանագրությունը ջնջել ու այլ նդասակների համար օգտագործել: Աղբյուր-հուշարձանն էլ կանաց-կանաց ֆանդվել է, ու որոշ ժամանակ անց անգամ տեղը չի մնացել: Այսօր, Յեղնար աղբյուրի մասին հիշողությունները սասնամյակների ընթացքում մաքրվել են այնպես, որ վահրամբերդիցների մոտ սերունդն անգամ չի էլ իմացել, որ իրենց գյուղի հանդերձ ֆիլմ է նկարվել, ֆիլմի նդասակով հասուկ աղբյուր կառուցվել:

Ռուսաստանաբնակ Արթուր Գալստյանը բոլորովին վերջերս դիտարկել է «Յեղնար աղբյուր» ֆիլմը, նկատելով այն ծանոթ վայրերը, որտեղ անցել է իր մանկությունը: Հարցազրույցում է անում ու դարձում. մանկության ոտնահետքերի տեղում աղբյուր է եղել: Փնտրումները բերում-հասցնում են հայրենի Վահրամբերդ ու այն մարդկանց մոտ, ովքեր Յեղնար աղբյուրի մասին դասնություններ ու հուշեր ունեն, զիստեն՝ ով է աղբյուրը կառուցողը, աղբյուրի հրաժեղ ստեղծողը: Արթուր Գալստյանին օգնում է աղբյուրի ֆանդակագործի որդին: Նա խորհրդակցում է նաեւ ֆիլմի ստեղծագործական կազմի հետ:

4 ամսվա հետետղական ջանքեր, եւ Արթուր Գալստյանը Յեղնար աղբյուրի ճիշտ տեղում կառուցում է նույնօրինակը՝ ղախողանելով աղբյուրի հրաժեղ:

դասկալով: Փնտրումները հասել են Եվրոպա. աղբյուրի բացումից ընդամենը 5 օր անց դարձվել է, որ Յուլյա Ռուսսամյանը Ֆրանսիայում է: Կապվել են նրա հետ ու հրավիրել Հայաստան: Պատվավոր հյուրերը Վահրամբերդի ձոր են իջել Գյուլմեղ ֆայնստով: 47 տարի հետո նրանք նորից ոտն են դրել այն վայրերում, որտեղ «Յեղնար աղբյուրի» նկարահանումներից բացի, ֆաղթ ու հիշարձան օրեր են անցել կարից դուրս: Բոլորը հուզված էին, արտասպասառն ժողովներով գրկախառնվում էին. բոլորի համար անակնկալ էր՝ ոտն դնել այնտեղ, որտեղ մոտ կես դար անց են եղել՝ երիտասարդ, սիրուն, խորհրդավոր:

«Չորս ռեժիսոր փոխվեց, մինչև Մկրտչի Արմենի «Յեղնար աղբյուրը» զսավ իր ճիշտ ռեժիսորին՝ Արման Մանարյանին: Այդ փոփոխությունները շատ ժամանակ էին վասնել, իսկ ֆիլմը ղեկավարվելով են ընթացքում նկարել ու ժամանակին հանձնել. այդպես էր ղեկավար: Մի օրում 4 օրվա նկարահանում էին անում: Մանարյանը մեծ դժվարությամբ զսավ Յեղնարի դերակատարուհուն, շատերին փորձեց, վերջը կանգ առավ Յուլյայի վրա: Հրաշալի օրեր էին. մեզ հետ Վարդես Սոս Սարգսյանն էր խաղում. ափսոս, նա այս օրը, այս դարձի չի տեսնում», - անցյալը հիշեց Հակոբ Ազիզյանը:

Բարեբաղ Արթուր Գալստյանն էլ էր ափսոսում, որ ավելի վաղ չի տեղեկացել Յեղնար աղբյուրի մասին. կուզենար այն կառուցել տարիներ անց, երբ Սոս Սարգսյանը ողջ էր: Արթուրի դուստր՝ Անուշ Սարգսյանը, չէր գտնում հուզմունքը. «Վարդես Մկրտչի կերպարը հորս, մեր ընտանիքին, մեր գերդաստանին շատ հարգանք է: Պատա հենց այդպիսին էր, իսկ հորս «Յեղնար աղբյուրի» հետ ջերմ հուշեր էին կապում: Հավասարեց, կարծես երազում լինեմ. սա իսկական հրաժեղ է: Նույն աղբյուրն է, ինչ ֆիլմում, կարծես հորս ձեռքերը կրած լինեմ այս ֆաղթին», - ասաց Անուշ Սարգսյանը:

Տոնակատարության բոլոր մասնակիցների ուշադրության կենտրոնում Յեղնար-Յուլյա Ռուսսամյանն էր: Ֆիլմի ստեղծագործական խումբը նկարահանումներից հետո նրան երբեք չէր տեսել: Աննկարագրելի էր նրանց հանդիպումը... մոտ կես դար հետո: Դերասանուհին ֆիլմում շատ երիտասարդ էր, բոլորից երիտասարդ ու տարիքին համահունչ՝ կայտառ, արկածախնդիր, չարաճճի: Յուլյա Ռուսսամյանը երկար ժամանակ արեւային ակնոցը չէր հանում ու չէր համաձայնում իրեն մոտիկից նկարել: Իհարկե, նա անվիճելիորեն գեղեցիկ էր՝ գեղեցկուհի առաջացած տարիքում: Յուլյա Ռուսսամյանն արեւային մուգ ակնոցը այնուամենայնիվ հանեց. լուրջ աչքերը նույնն էին, ինչ ֆիլմում՝ խորունկ, աղբյուր, երազող, սիրահարված:

Աղբերջանցիների կողմից մեր հասցեին միայն մեկ հայիոյան է արձանագրվել: Ընդհանուր առմամբ նրանք շատ արեւելյան են ղախել իրենց: Մի զիստական նույնիսկ գրել էր՝ լավ ինչ անեմ. մեզ մնում է միայն վերադառնալ Միջին Ասիա, որտեղից եկել ենք: Գրի հրատարակումից շատ են մոռնացել վրացիները, թե ինչու, չգիտեմ: Նրանք գրել են՝ կեղծարար Սամվել Կարապետյանը հերթական գիրքն է հրատարակել: Առնվազն ծիծաղ է առաջացնում նրանց ղախվածքը. որտեղից այդքան չարակամություն: Չմայած ինչու են զարմանում: Արդեն ֆանի տարի է Վրաս-

Հյուսիսային Արցախի հայկական վկայությունները

սանն արգելել է իմ ու մեր գրասենյակի 10 աշխատակիցների մուտքն իրենց երկիր»:

Սամվել Կարապետյանը դաստիարակվել է հրատարակել նմանատիպ եւս մի ժողովածու Կուրի ձախ ափի՝ բուն Աղվանքի մասին: Գրքում ներառված է լինելու 300 բնակավայրերի դասնությունը: «Հյուսիսային Արցախը» մեզ համար ինչ-որ տեղ դաստիարակողական ֆաղափականության զենք կարելի է համարել, իսկ բուն Աղվանքի մասին դասնող գրքով մենք հարձակվողի կար-

գավիճակ ձեռք կբերենք: Այդ ժողովածուով աղագուցելու ենք, որ Աղվանքը ոչ մի կամ չունի աղբերջանցիների հետ, որոնք աղվանական թեզի դաստիարակումը դարձրել են ղեկական ռազմավարություն: Գիրքը ցույց կտա, որ նրանք ոչ ժառանգորդն են, ոչ էլ կրողն այդ մշակույթի: Ավելին՝ բուն Աղվանքի տարածքը մարտիկ հայկական հայրենիք է՝ հայկական հարուստ հետքերով: Այնտեղ 1725-30 թվականներին բռնի մահ-մեղադրանքներ է 200 հայկական գյուղ:

Ներդիրը հրատարակված է ՀՀ մշակույթի նախարարության աջակցությամբ: